

KARIN LEDNICKÁ

DRUHÝ DÍL

ŠIKMÝ KOSTEL

románová kronika ztraceného města
léta 1921–1945

KARIN LEDNICKÁ

DRUHÝ DÍL

ŠIKMÝ KOSTEL

románová kronika ztraceného města,
léta 1921–1945

Copyright © Karin Lednická, 2021

Děj této knihy je vystavěn na skutečných historických událostech; postavy jsou však smyšlené (se samozřejmou výjimkou těch, které v příběhu vystupují pod vlastním jménem). Pokud osud skutečných osob vykazuje podobnost s osudem fiktivních postav, je to způsobeno tím, že žily ve stejných časech a nesly důsledky téhož historického nebo společenského dění.

ISBN tištěné verze 978-80-88362-04-3

ISBN e-knihy 978-80-88362-05-0 (pdf)

ISBN e-knihy 978-80-88362-06-7 (epub)

ISBN e-knihy 978-80-88362-07-4 (mobi)

Díl první

ŽENKA

Velké dřevěné dveře se skřípavě pootevřou. Ženka se celou dlaní opře o studivou kliku, nakloní se a opatrně vyhlédne škvírou ven, aby se ujistila, že už všichni odešli.

Přejede očima doleva doprava. Nikde nikdo. Naproti před kostelem sice ještě kdosi stojí, ale hledí na opačnou stranu. Snad si jí nevšimne.

Všichni ostatní jsou už naštěstí pryč, a tak Ženka stiskne kliku až úplně dolů a za dalšího skřípění nepromazaných pantů vyjde před školu.

Už při prvních krocích jí mírný říjnový vánek rozvlní sukni, vlídné slunce babího léta prozáří dva tmavě plavé čůpky. Ženka zavře oči a na několik okamžiků si nechá hřejivými paprsky pohladit tvář, po níž léto rozeselo hejno pih.

Podzim zatím ukazuje svou úvodní, laskavou podobu. Teprve začíná hrát barvami, stihl doposud jen pozlatit okraje listů na stromech. Ještě je neservává, ještě neseslal nevlídný čas plískanic.

A přece je Žence těžko na duši. I školní brašna jako by od včerejška zase o trochu ztěžkla. Upraví si popruhy, povzdechne a vykročí podél laťkového plotu, který odděluje školní zahradu

od ulice. Naposledy se přes rameno ohlédne, jestli nějaký posměvákci nečíhají o kousek dál, před červenou školou. Ne. Naštěstí ne. Jen v okně prvního patra, přímo nad nápisem *Volksschule*, se objeví čísi hlava, ale to bude v tuto hodinu určitě někdo dospělý.

Dospělí Žence tolik nevadí.

Dospělí mimo školu na ni většinou nekřičí zlá slova.

Někteří sice dost divně hledí, jiní se třeba ušklíbají, ale obvykle nic neříkají.

Zato ve škole je to hotový očistec, nebo tak si ho alespoň Ženka představuje. „Maminko, co je to čechofil?“ zeptala se před několika týdny, když ten podivný výraz slyšela poprvé od pana učitele Ślusarczyka, který učí jejího staršího bratra a sestru v polské škole.

Maminka tehdy neodpověděla, jen stiskla rty, smutně zakroutila hlavou a pohladila Ženku po vlasech. Šestiletý rozum dokázal z mamčininy reakce vyvodit jenom tolik, že čechofil znamená cosi ošklivého. Nejspíše něco jako zrádkyně. Slovu zrádkyně Ženka rozumí. „*Zdrajca, zdrajca!*“ křičí na ni děti z polské školy, když se střetnou na chodbě, a ona raději nic nemítá, už ani zastání od Olgy a Leona nečeká, protože i oni by se pak stali v očích svých polských spolužáků a učitelů zrádci, *szkopyrtocy*, a pan učitel by jim určitě dával těžší úlohy a horší známky a mračil by se na ně stejně, jako se mračí na Ženku. Darmo by byli smutní.

Takovou vinu na sebe Ženka vzít nechce.

Raději mlčky nese tíhu nenávistně syčených i hlasitě křičených nadávek. Překračuje zlomyslně nastrčené nohy, o které má zakopnout. Se shrbenými rameny a očima upřenými k zemi prochází školní chodbou i schodištěm, nechává na sebe dopadat jedovatá slova jako přesně mířené rány a jen si přeje, aby to měla pro dnešek za sebou.

Kdyby před tím bylo úniku aspoň v české třídě! Není ale, není. Tam se jí zase spolužáci vysmívají, že neumí dobře česky, že někdy dlouho hledá správné slovo, že jí do vět vklouzávají

polské výrazy. „Nic se neboj, my už tě té hatmatilce odnaučíme,“ říkává pan učitel s úsměvem, ale tolik už Ženka umí rozpoznat, aby mezi slovy té věty vycítila jemné píchnutí. A přece se k panu učiteli upíná, protože on jediný jí nikdy nespílá a není uštěpačný, když se jí při slabikování jazyk zašmodrchá.

Přestávky jsou ještě mnohem horší.

„Hlupka hloupá, na slovo skoupá,“ notuje nejhorší ze všech trapičů Jenda Kadleček, a kdykoli může, tahá ji za copy. Ženka neví, co v češtině znamená slovo skoupá, ale zeptat se nechce a ani nemůže, protože se jí v takové chvíli pokaždé úplně stáhne krk tam kdesi uvnitř a ona je ráda, že se vůbec dokáže nadechnout, natož aby promluvila. Stejně by jí neodpověděli. Jenom by se dál vysmívali.

„S lidskou hloupostí se dá bojovat jenom vlastní chytrostí,“ řekl jí před pár dny tatínek. „Uč se, holka moje. Jedině tak jim vezmeš vítr z plachet.“

A Ženka se učí ráda. Líbí se jí slabikář, který hned první den školy dostala, ráda si jím listuje a prohlíží si obrázky. Zná napaměť každý kousíček veselé kresby, která je na deskách knihy: chlapce, kterému ze školní brašny visí cosi záhadného, a děvčete, které nese kytici a pro samé mluvení si vůbec nevšímá, že kolem ní skáče ovečka a květiny ožírá. Mít Ženka tu možnost, hnedka by se toho *synka* zeptala, co za podivnost si to na tašku přivěsil, a hlavně by upozornila nepozornou *děvuchu*, že přijde o tu krásnou kytici, jestli hnedka něco neudělá. A pak by se s nimi třeba dala do řeči jen tak.

To by bylo hezké.

To by se Žence moc líbilo, být jako ti dva z obálky slabikáře, tedy mít někoho, s kým by mohla chodit ze školy. Tolikrát už si to představovala! Jenže to nejde. Děti ze třídy ji nemají rády, jen by do ní zase vyrývaly, a Leon s Olgou končí o hodinu později než prvňáčci, a to by Ženku pan školník hnál, kdyby se mu zbůhdarma *bunckala* po chodbách nebo vysedávala na schodech. Chodí tedy sama. Vlastně je to v něčem dobré – aspoň si může nerušeně všimát toho, jak červená jablíčka na nejhořejších

větvích svítí proti jasně modré obloze. Prohodit pár slov k uštěkanému pejskovi od Ptakových, který pořád zuřivě pobíhá kolem plotu, jako by ji měl za zlodějkou. Nebo se posadit na břeh Plytkého rybníka za radnici, házet kamínky do vody a pozorovat, jak se kruhy na hladině vzájemně proplétají.

Dnes ale k rybníku nemůže. Maminka jí ráno uložila, aby se cestou ze školy stavila do obchodu pro droždí a pytlík máku. V neděli se chystá péct buchty. Makové jsou sváteční, bývají jen výjimečně, protože mák je drahý. Ale smluvená návštěva ze Stonavy je dost velká příležitost k napečení makových buchet. Ženka už je v duchu úplně vidí: nadýchané, pocukrované, vonavé. Nikdo neumí tak dobré buchty jako *mamuša*.

Při té představě se jí sbíhají sliny už teď, když vstupuje do krámku a nad hlavou jí zaklinká železný zvonek.

„Dobrý den,“ pozdraví nesměle.

„Vítej, Ženko,“ kývne zpoza pultu obchodnice a s povděkem kvituje, že má v kvelbu zrovna prázdno. Kdyby tady byly ženské, hnedka by po malé Pospíšilové začaly střílet pohledem, jedny lítostivým, druhé zlostným. Některé z těch druhých by si i polohlasem odfrkly, aby bylo jasno, co si ony o tom všem myslí. A jen co by za sebou Ženka zavřela zvenčí, hnedka by začaly potisící repotat v nekonečné přestřelce protichůdných názorů, které zaznívají o to hlasitěji, oč je menší ochota poslouchat ty opačné.

Takhle se sprostě zaprodat! hartusily by jedny.

A to se měl Ludwik Pospíšil nechat vyhodit z roboty i ze závodního bytu? namítaly by druhé.

Marie Poláková se jejich rozmíšek ze zásady neúčastnila. Dál s předstíranou netečností vážila mouku, kroupy a hrách, krájela uzenky a sundávala z polic krabice s meltou. Potřebovala peníze od všech zákazníků; nemohla si dovolit pustit se s některou do křížku. Jen klopila oči k pultu, když už ji hodně svrběl jazyk. A jakmile krámem začaly přelétat věty, které jí pěnily krev v žilách, začala předstírat, že musí dojít pro zboží dozadu, a tam si nakrátko svobodně ulevila od největší zlosti.

Pytel s kroupami by mohl vyprávět, jak nežensky silně do něj umí paní krámská kopnout!

A bodejť by neuměla, vždyť už dva roky musí zastat nejen svoji, ale taky chlapskou robotu. Jejího muže zasypaly klády v dřevišti zrovna v den, kdy se jeho šachta slavnostně přejmenovávala z Austrie na Důl Józefa Piłsudského. Jako dneska si Marie pamatuje, když jí to přišli říct. A stejně ostře si vybavuje okamžik, kdy jí v bratrské pokladně vyplatili odškodné, vyměřili sirotčí a vdovský důchod a neobvykle vlídný úředník jí v závěru navrhl, aby se zašla zeptat na práci v závodním konzumu u Gabriely.

Do smrti mu bude za tu radu vděčná. Získala práci a nádavkem i cimříčku ve stejném domě, takže její dvě děvušky nemusí vyrůstat jako dříví v lese. Má je o patro výš, kdykoli za ní můžou přijít, kdykoli na ně může zespoda zaklepat násadou od smetáku. Co by za to jiné ženské v její situaci daly!

A vlastně ještě něco Marie díky práci v obchodě získala: dobrou přítelkyni Barku.

Všecko zlé je na něco dobré, řekly si už tolikrát, když jim čas a prázdný konzum dovolily zapříst řeč. Sdělená bolest, poloviční bolest, to věděly obě, a tak Marie vděčně využila Barčina účastného ucha, aby se jí vypovídala ze všech smutků a strachů hornické vdovy s dvěma děvuchama na krku, a díky Barčinu líčení, jak kdysi s čerstvě ovdovělou maminkou a sestrami bydlely v podzemní špeluňce hospody u Mokořů a jak těžce se jim tam žilo, dokázala nést svůj vlastní úděl o malinko lehčeji.

Vposledku se však role obrátily. Teď si brala slovo hlavně Barka, protože ultimativní požadavek inženýra Kadlečka, aby Pospíšilovi dali děti do české školy, visel nad jejich domácností jako temný mrak. Barka se něco naplakala, když s Ludwikem donekonečna probírali, jak by bylo nejlepší se zařídit. Pranic nepomáhalo, že další chlapi, kteří se ocitli ve stejné situaci, ultimátu bez výjimky podlehli. Rozpolcenému Ludwikovi se i nadále zdála všechna řešení špatná: ustoupit znamenalo nechat se ponížít, neustoupit znamenalo muset začít hledat novou

robotu i bydlení. Z pokojného muže se stal podrážděný mrzout, kterému stačilo maličko, aby zvýšil hlas nebo třískl lžicí a odešel od stolu. Dokonce i do hospody párkrát zašel, což nikdy dříve nemíval ve zvyku; vracel se opilý a snad ještě rozmrzejší, než odcházel.

Když mu zkraje června Kadleček nabubřele oznámil, že počet žáků české školy utěšeně roste, a že tedy postačí, když do ní po prázdninách nastoupí jen nejmladší Ženka, v Ludwikovi to z jakéhosi důvodu vyvolalo další vlnu vzteku. „A teď ještě kvůli němu budeme muset vlastní děcka rozdělit?“ křičel a zlostně rozkládal rukama.

Nakonec to překvapivě byla právě Ženka, kdo nepříjemnou situaci rozlouskl. „Tak já do té české školy půjdu,“ pípala jednou po večeři, když už nechtěla poslouchat tatínkovo láteření a maminčin pláč. „Půjdu, však co by mi tam mohli udělat?“ pokrčila rameny.

Teď, když stojí v konzumu a říká si o pytlík máku a hrudku droždí, už odpověď zná.

Zná ji i Marie Poláková, a proto malé copaté zákaznici přidá k nákupu červený bonbon z plechovky u kasy. „Tady máš od cesty,“ řekne vlídně. „A pozdravuj ode mě maminku.“

„Vyřídím,“ pokusí se Ženka o úsměv. Ví, že to s ní paní krámská myslí dobře. Strčí si nákup do školní brašny a s pečlivě artikulovaným „na shledanou“ vyjde ze dveří.

Bonbon si rozbálí teprve za rozcestím u rozestavěné Lelkovy kolonie. A dá si záležet, aby jí vydržel celou cestu až domů.

„Co že jste přišly samy?“ diví se krátce před nedělním polednem Barka a utírá si ruce do zástěry, aby mohla starší sestru obejmout na přivítanou.

Před chvílí z kuchyňského okna zahlédla, jak k jejím třem dětem hrajícím si na zahradě přibíhá sestřina malá dcera Anuška. Vzápětí se zespoda ozvalo klapnutí vchodových dveří, a tak šla Barka rovnou otevřít, aby Stonavští nemuseli klepat

jako nějaká nečekaná návštěva. Překvapilo ji, když se z ohybu schodiště vynořila jenom jediná postava: sestra Fanka.

Ta si teď sundává šátek z hlavy a nasupeně odpovídá: „Ale kdeže samy! To se akorát Tomek cestou zase zapovídal o politice.“ Poslední slovo doprovodí rozmrzlý úšklebek.

„No tak ať,“ mírní sestřino rozladění Barka a věší její svrchník na háček v předsíni. „Ludwik dole štípe dřevo. Aspoň si na chvíli můžeme promluvit bez mužských uší. To je taky občas dobré, no ni?“ usměje se na sestru v naději, že se tím špatná nálada rozptýlí.

Mýlí se.

Fanka se na ni významně podívá, ale neřekne nic.

Vstoupí za Barkou do kuchyně, odsune židli od stolu a s povzdechem si sedne.

Barka na ni chvíli zkoumavě hledí a snaží se rozluštit sestřino neobvyklé chování. Protože ji však žádný důvod této rozladěnosti nenapadá, pokrčí v duchu rameny a jenom Fance podá hrnek kafe, co ho zbyla trocha od snídaně.

Však ona se Fanka rozpovídá, až bude chtít.

Když se před třemi roky vrátila ze Lvova, taky jí trvalo několik týdnů, než dokázala promluvit o hrůzách, které musela přestát. Barku dodnes mrazí, když si na Fančino děsivé vyprávění vzpomene: útěk z domova, služba na velkostatku v Polsku, odkud ji vyhnalo švihání statkářova biče, pak několik let štěstí s Andrzejem, svatba, stěhování do Lvova, narození dítěte, ale zanedlouho zase prudký obrat k horšímu, hladomor, dcerčina smrt, smutek hraničící se šílenstvím, Andrzejovy politické ambice a nesmiřitelné řeči, které nemohly skončit jinak než jeho zatčením, hryzající nejistota, jestli byl jenom uvězněn, anebo jako tolik jiných popraven, nemilosrdné sverepé mlčení úřadů, hlad a zima ve Lvově plném strachu, kde na ulicích leželi mrtví a utéct nebylo kam, leda zpátky domů do Karwiné. A tak se tedy na tu cestu vydala, v mrazu a sněhu přešla celou Halič a v loktuši nesla nedávno narozenou Anušku, kterou jí svěřila dívččina skutečná matka, protože i ona přišla o muže

a v rozběsněném městě se o několikaměsíční dcerku nedokázala postarat.

Jaké zoufalství musí žena prožívat, aby se dokázala vzdát svého dítěte! Barka se otřeše, ale hrůznost té představy jí vzápětí vnukne uklidňující myšlenku: to, co trápí Fanku tentokrát, nemůže být nic ani zdaleka tak zlého. Je po válce, život se vrací k normálu, Anuška prospívá a Tomek je má obě rád.

Bude to jenom nějaká mrzutost, jaké život občas přináší, utvrzuje Barka sama sebe a jde zadělat na jížku do zelí.

„Nedá si pokoj,“ bodne ji vzápětí do zad Fancina syčivá věta.

„Kdo?“ otočí se Barka přes rameno.

„Kdo asi?“ rozloží Fanka podrážděně rukama. „Tomek. Pořád mu říkám, ať toho nechá, ale je to jako hrách na stěnu házet.“

„S čím si nedá pokoj?“ nerozumí stále Barka.

„S politikou! Třeba zrovna teď – místo aby byl tady s námi, stojí na cestě a celý rozčilený vykládá sousedovi, že se nesmíme smířit s křivdou, kterou na nás Češi spáchali, že se musíme postavit bezpráví... No a tak pořád dokola,“ ušklíbne se Fanka a znechuceně potřeše hlavou. „Najednou je srdcem a duší pravověrný Polák, i když mu na tom dříve vlastně vůbec nezáleželo.“

„Myslíš, že se tak chová kvůli těm pobitým vojákům tam u vás?“ ptá se Barka.

„Nejspíš. Tehdy to začalo,“ kýve Fanka. „Od jeho maminky vím, že se do té doby o politiku vůbec nezajímal. Zato teď... Eh, darmo mluvit.“

Fanka znovu zakrouť hlavou a sklopí oči k ubrusu. Čert aby toho Tomka spral! Který ďas ho to posedl? Kam se ztratil ten člověk, který s ní tenkrát po návratu ze Lvova lehával na seníku a sliboval, že ji ochrání? Že nedopustí, aby jí ještě někdy někdo v životě ublížil? Tolik krásných slov, tolik nadějeplných ujištění... Kam se poděla?

Když dnes na cestě k Pospíšilovým začal zase vést ty svoje řeči o porobeném polském národě, potisící jí v mysli vyvstala vzpomínka na Andrzeje. I jeho tenkrát ve Lvově prosila, aby mlčel, aby nechal zlé události jenom přeplynout kolem, aby

myslel na rodinu. Neposlechl, a jak to dopadlo! Jedné noci si pro něj prostě přišli a ona dodnes vůbec neví, co se s ním stalo. A teď má něco podobného prožít znovu? Jistě, Tomkovi na rozdíl od Andrzeje nehrozí trest smrti, ale do vězení se za pobuřování klidně dostat může. A co si pak ona počne? Proč dvěma nejdůležitějším mužům jejího života prostě nestačí vést normální, klidný život? Proč?

Otázky Fance víří hlavou a shrnují čelo do vrásčitých brázd.

Sedí, kouše si spodní ret a podpatek její boty vyfukává do prkenné podlahy nervózní písničku.

„No tak, Fanyňko,“ přistoupí k ní Barka a konejšivě jí položí ruku na rameno. „Třeba ho to přejde. Zkusím poprosit Ludwika, aby s ním promluvil.“

„To klidně zkus,“ krčí Fanka nezúčastněně rameny a znovu jízlivě pozvedne pravý koutek rtů. „Ale moc nadějí si raději nedělej, abys nebyla zklamaná. Hučím do něho já i maminka – ta už je z toho chuděra celá špatná. Ale všechno marné, mluvit na Tomka je stejné jako hučet do dubu.“ Zakrouť hlavou a pokračuje: „Dokonce i farář mu už na maminčinu prosbu promlouval do duše, ale Tomek nechce o nějakém smířování a odpouštění ani slyšet. Dál si mele ty svoje pravdy. Jako mezek. Jako tvrdohlavý nepoučitelný mezek!“

Fančin hlas se začíná lámat přicházejícím pláčem.

Barka přemýšlí, jak by mohla sestru utěšit, ale žádná vhodná slova ji nenapadají. Tolik se na dnešek těšila! Tolik měsíců se neviděly, tolik toho chtěla Fance povědět. Ale zatím se všechno ubírá jakýmsi prapodivným směrem.

To je třeba zastavit. Přece tady nebudou hned od začátku brečet.

Přejde ke kredenci a vytáhne z něj láhev a dvě skleničky. „Víš co, dáme si *po kélišku*. To člověku vždycky zvedne náladu.“

Fanka k ní zvedne vlhké oči a odmítavě zakrouť hlavou.

Barka zůstane nechápavě stát. „Proč ne?“

„Nemůžu.“

„Proč bys nemohla?“

„Protože...“ zajíkne se Fanka a už se jí nedaří zadržet pláč. „Protože mi není poslední dobou moc dobře. Jsem těhotná. Čekám s ním dítě!“

Barka užasle vykulí oči a tlumeně se zeptá: „A co on na to?“

„Ještě jsem mu to neřekla,“ posmrkne Fanka. „Mám na něho poslední dobou takový vztek, že mu to nedokážu říct.“

„Tak to si budu muset nalít sama,“ hlesne Barka, a jak řekne, tak udělá.

Na plotně se škvíří jíška.

Sestry mlčky sedí.

A přemýšlejí nad všemi důvody, kvůli kterým je za jiných okolností tak radostná zpráva vlastně spíše rozesmutnila.

„Ten už mi nesmí nikdy přes práh,“ drtí Ludwik jednotlivá slova skrze zařáté zuby.

I pěsti má zařáté.

Sedí u nedělně prostřeného stolu, v jehož středu leží netknutá hromádka voňavých pocukrovaných buchet jako smutná připomínka toho, čím dnešní odpoledne mělo být, a čím v žádném ohledu nebylo.

Na buchty dnes bohužel nedošlo.

I Ludwika na ně přešla chuť.

Barka stojí u mycího, oplachuje nádobí a nic neříká; její mlčenlivá záda jsou schýlenější než jindy. I na ni dolehla tíha té hádky, jak by ne. Jistě si v hlavě přehrává uplynulé dvě hodiny, které začaly jako příjemná rodinná sešlost a skončily strašným křikem a bezmála rvačkou, do které by se Ludwik už už pustil, kdyby ho Barka nechytla a neprosila ho vyděšenýma očima, ať toho proboha nechá.

Nebýt jí, rozbil by mu hubu.

Krkem by mu zakroutil!

Ludwik stáhne oči od Barčiných zad směrem k oknu, kterým do kuchyně proudí zlatavé světlo babího léta a ozvěna dětské hry ze zahrady. Když začala atmosféra u stolu houstnout,

poslali všechny děti ven, aby nemusely poslouchat to, co možná někteří z přítomných dospělých vlastně ani nebudou chtít říct, ale slina jim to stejně přinese na jazyk.

Tak už to zkrátka chodí: vzteklá mysl, zatemněná mysl. Nad slavnostně prostřeným stolem začala už s prvním cinknutím lžic přelétat rozčilená slova, která zpočátku možná měla posloužit jenom k obhájení jedné či druhé pravdy, ale jak se ty dvě pravdy od sebe stále více vzdalovaly, začal do slov pronikat zlý jed. A nakonec už všechno vyřčené nemělo jiný účel než ranit, ublížit, pohanit.

Ludwik dál hledí směrem k oknu, za kterým je ještě pořád nádherný zářijový den, ale on to nevnímá. Před očima mu stále tancují rudé šmouhy zlosti. Nikdy v životě se takhle nerozčílil, nikdy dřív neměl takovou chuť jinému člověku jednu vrazit.

Dokonce ani na toho hlupaňa Kadlečka nebyl tak rozzuřený jako teď na Tomka. Přerun jeden pomatený! Vleze mu do domu, nechá se hostit, a přitom jenom uráží. Zrovna on, ze všech lidí zrovna on!

Vždyť ještě před třemi roky uměl leda v hornosušské hospodě vychlastávat. Kolik se s ním stará mama natrápila, škoda mluvit! Kolik se za něho nastyděla a naomlouvala, když cestou z knajpy trousil oblečení, boty a občas některému ze sousedů i před plot nablil. Hanbou se tehdy musela propadat, taková slušná ženská, a takového nepodarka musela trpět v domě.

Když zemřel starý pan Žebrok, zůstala na všechno sama, protože Tomek jí skoro vůbec nepomáhal, jak měl obě ruky od roboty vytočené. Ani mu nebylo hlupé, že jeho mamě musela chodit vypomáhat Barka se třema děckama. Ženské dřely na poli a on se válel bůhví kde. A když už se laskavě uvolil, že cosi zrobí, stejně to bylo polovičaté: jabka při sbírání potloukl, vodu při nošení rozlil v předsíni, třísky štípal na tak hrubé kusy, že se s nimi oheň v kamnech vůbec nedal rozdělat. Jako by všechno dělal naschvál špatně, hlavně aby už po něm nikdo nic nechtěl. Při každé spravedlivé výtce se urážel, a v uraženosti byl na mamu zlý. Hrozný časy, raději nevzpomínat. Chuděra se kvůli němu tehdy málem utrápila.

Teprve když do Stonavy přišla v osmnáctém roku Fanka, jako by Tomek kdesi našel zdravý rozum. Začal se z něho stávat pořádný chlap; přes léto robil na poli a v zahradě, v zimě se přihlásil k Larischovi do cihelny, aby vydělal na volka k orbě. Dlouhé měsíce spával na půdě, aby měla dole Fanka s malou soukromí a pohodlí, teprve po žních se s maminciným svolením nastěhoval zpátky do ložnice.

Ludwik si dobře pamatuje, jak slavnostně se Tomek tvářil, když mohl poprvé usednout do čela rodinného stolu.

Začal o Fance mluvit jako o svojí ženě, i když nebyli sezdáni, a Anušku přijal za vlastní. V cihelně jí nechával vypalovat hliněné panenky, z každé výplaty jí kupoval krabičku cukr-kandlu, prý aby jí současný život osladil, když dříve musela přestát tolik zlého.

Anuška mu říkala *tatušu*. Jak jinak by mu měla říkat, když ho považovala za svého otce?

Zdálo se to tenkrát být na dobré cestě.

Jenomže pak jedna válka skončila a začala druhá, horší. Mnohem horší.

A během ní se Tomek změnil. Stalo se toho hodně zlého, všichni by mohli zahořknout a nechat v sobě růst zášť. Někteří se odstěhovali do Polska, protože v Československu nechtěli žít. Jiní byli za hranici vyhnáni. Většina lidí na Těšínsku se ale naučila přijmout novou dobu, nový svět, nová pravidla. Ke štěstí jim stačilo, že už se nemusí bát vyjít z domu, že mají co jíst. Že můžou k budoucnosti hledět s nadějí.

Tomek ne.

Tomek se rozhodl, že v sobě bude hýčkat všechny nashromážděné křivdy a že je nechá vybujet v nesmiřitelnou nenávist.

Objevil v sobě dříve netušené politické ambice a snažil se založit *stowarzyszenie*, jehož hlavním cílem bylo ustanovení polské správy v těch obcích, kde stále převládalo polské obyvatelstvo. Vysvětloval všem, kteří mu byli ochotni naslouchat nebo ho jen nedokázali dost razantně odbýt, že výsledky posledního sčítání lidu byly hanebně zmanipulovány českými úřady: „U nás

ve Stonavě bylo naposledy devadesát devět procent Poláků, ale teď podle těch jejich čísel už jenom necelých šedesát! Vždyť je to hanebnost, vy to nevidíte?“ Při setkání s Ludwikem významně píchal prstem do řádku týkajícího se Karvinné: „Tady to máš černé na bílém! I u vás je Poláků dvakrát víc než Čechů! A přece musíme trpět pod jejich knutou!“

„Prosím tě, pod jakou knutou?“ mírnil ho tenkrát Ludwik. „Copak ty nějak trpíš?“

„Trpím,“ vystrčil Tomek bradu. „Nemůžu žít v zemi, ve které bych žít chtěl.“

„Tak se odstěhuj.“

„Nemůžu. Mama mi to zakázala. Chce ležet na hřbitově vedle taty.“

„Tak vidíš. Máš tady kořeny, patříš sem. O co ti teda pořád jde?“

„O tu nespravedlnost přece! Jsi snad slepý, že nevidíš, jak pomalu roztahují chapadla? Nic jim není svaté, neznabohům! Copak tobě nevadí, že si tvoje město hnedka přejmenovali po svém? Pche, prý Karvinná! Místo dvojitého w si dali do názvu dvojité n. Takový směšný nesmysl! Hlupáci nadutí!“

Ludwik se s ním nechtěl pouštět do křížku, a tak většinu Tomkových výkřiků přecházel mlčením.

Nerozuměl jeho postoji, vlastně ho ani nechtěl pochopit.

Někdy se mu švagrovy názory naprosto přičily, jindy v nich nacházel zrnko pravdy.

Nejbliže k souznění s Tomkovými protičeskými náladami měl po Kadlečkově ultimátu. Cítil se tehdy potupený, zahanbený, zničený. Nebyly to pěkné týdny: věděl, že je protivný a zlostný, a protože nechtěl křičet na Barku ani na děti, raději odcházel do hospody, aby pak po návratu čelil Barčiným vyčítavým pohledům.

Všechny možnosti probral s chlapama u piva, všechny si také o samotě nechal projít hlavou. Odmítnutí a vyhazov; stěhování a hledání nového bydlení a práce. Zvažoval dokonce i podání stížnosti na ředitelství, ale nakonec všechny revolty zavrhl jako příliš nebezpečné a rozhodl se Kadlečkovi vyhovět.

Dokázal se s tím pokořením smířit trochu snáz, když Kadleček snížil svůj požadavek jen na jedno dítě. Nejvíce se mu ulevilo, když se Ženka sama nabídla, že do té české školy teda půjde. Děvuška zlatá, takhle se dobrovolně obětovat! Nejraději by ji v té chvíli obejmul a políbil, ale copak chlapi můžou dělat takové věci? Nechal tehdy *przytulenie i pocałunek* na Barce a šel si raději před barák zakouřit, než to štiplavé dojetí v očích odezní.

Kdo mohl tušit, že z chození do české školy vzejde takové peklo? Koho by napadlo, jak zákeřné bestie umí děti být? Ludwikovi i Barce rvalo srdce, když viděli Ženku s očima opuchlými od pláče, nemluvnou a smutnou. Zpočátku marně vyzvídali, co se ve škole vlastně děje. Nejprve se to Ludwik pokoušel vytáhnout z Leona a Oly, ale ti se kroutili a vymlouvali, jen aby nemuseli nic říct. Pravda vyšla najevo až poté, co se Barka svěřila ovdovělé hokynářce Polákové, která prodává v konzumu dole u kostela. Taky má ve škole dvě dcery a přinutila je kápnout božskou.

Barka tehdy přišla domů naprosto otřesená a v slzách vyprávěla Ludwikovi o nadávání do zrádců, o nastrčených nohách, o výsměchu českých spolužáků, když se jejich copaté prvňáče vloudí do věty polské slovo, protože česky sice umí, ale jen tolik, co stačí k běžnému nákupu nebo ke hře.

Vařila se v něm krev. Chtěl jít okamžitě do školy a stěžovat si, ale moudrá Barka ho zastavila: „Komu si chceš prosím tě stěžovat? A na koho? Vždyť je to tam jeden za osmnáct, druhý bez dvou za dvacet. Jenom tím Žence přihoršíš.“

Uznal prohru a snažil se Žence pomáhat alespoň tím, že ji nabádal k učení. „Musíš být lepší než oni. Pak se ti přestanou smát.“ Naučil ji počítat do dvaceti. Pořídil jí sešit k procvičování pravopisu. Chválil ji za každý pokrok.

Nenapadalo ho, co víc by mohl udělat.

Snad jen doufat, že se jednou všechno zase k dobrému obrátí.

Ovšem dnešek ho vrhl zpátky na začátek. Mohl tušit, že školní události budou vítanou vodou na Tomkův protičeský mlýn. Ještě ani nedojedli polévku a už to začalo:

„A Ženko, proč ty ses vlastně rozhodla jít do české školy?“

„Protože maminka plakala a tatínek se bál, že ho vyhodí z práce.“

„A tobě se tam líbí?“

Ženka sklopila hlavu.

Tomka probodly tři varovné dospělé pohledy.

Ale jemu jako by to bylo jedno, už byl v ráži.

„To ale přece není správné, aby taková malá děvushka nesla takovou tíhu.“

„Tomku,“ pípla Fanka prosebně.

„Co?“ zeptal se vyzývavě. „Nemám snad pravdu? Je to snad správné, že šestileté děcko trpí, protože mu dospělí neuměli zařídit lepší život?“

V té chvíli už to Ludwik nevydržel a poslal děti od plných talířů ven; zůstal jen malý Wojtek sedící na Barčině klíně.

Jakmile se za nimi zavřely dveře, Ludwik prudce vstal, opřel se dlaněmi o stůl a zařval: „Co to vypouštíš z huby za nesmysly?“

„Pravdu říkám, a ty to dobře víš.“

„Nesmysly meleš! Nevíš snad, jaký nůž mi naddůlní položil na krk?“

„Vím,“ pokývl významně hlavou Tomek. „Ale vím i to, že jsou vysoké cíle a nízké cíle. Ty ses rozhodl pro ty druhé.“

„Uživit rodinu je podle tebe nízký cíl?“

„Za takových okolností ano. Člověk by se měl především chovat tak, aby se za svoje jednání nemusel stydět.“

„Tak já bych se měl podle tebe stydět?“

„Za všechno ne. Ale za tohle jo.“

„A to mi říkáš ty? Donedávna ožrunga, který sotva dokázal z hospody dojít domů?“

„To bylo dřív. Změnil jsem se. Teď už vím, co je správné, a chovám se podle toho.“

„Jo? A co bys teda udělal na mém místě?“

„Neohnul bych hřbet.“

„Ty děláš, jako bych měl na vybranou.“

„Měl jsi na vybranou, a taky sis vybral. Zaprodal jsi sebe i svoje děcko.“

Ludwikovi se zatmělo před očima. Tohle poslouchat nebude.

Odstrčil židli tak prudce, až narazila o zeď, a vyrazil kolem stolu k Tomkovi. Ten dál seděl a jízlivě se zeptal: „Co uděláš teď? Dáš mi pěstí, protože jsem ti řekl pravdu?“

„Nechte toho!“ vykřikla Fanka.

„Nech ho být!“ přidala se Barka a pokusila se Ludwika chytit za paži. Vztekla se jí vysmekl a štěkl: „Tohle je mezi ním a mnou. Neplet se do toho.“

„Ludwiku, zapřísahám tě, nech ho být.“

Úpěnlivý tón v Barčině hlase ho zarazil. „Máš pravdu, nestojí mi za to, pazgřivec,“ zasyčel a zamířil pryč od stolu, ke dveřím do ložnice.

„My už raději půjdeme,“ zvedla se Fanka. „Barko, nechám ti tady ten košík s bramborama, ano? Příště mi ho vrátíš.“

„Žádné příště nebude!“ ozvalo se z vedlejší místnosti.

Barka pohledem sdělila Fance, že jí košík při nejbližší příležitosti samozřejmě vrátí, ale ať proboha vezme Tomka a jdou co nejrychleji pryč.

Stalo se.

A tak teď Ludwik sedí u stolu a skrze zaťaté zuby cedí, že mu už Tomek nesmí nikdy přes práh.

Barka oplachuje nádobí a přemítá, co se to vlastně dneska stalo, myslí na dítě ve Fančině břiše, o kterém Tomek nemá tušení, a přemýšlí i o tom, jak to teď mezi ní a sestrou bude, když se chlapi rozkmotřili.

Zamlklá nálada trvá až do chvíle, kdy Ženka nesměle zaťuká na dveře a zeptá se, jestli by si mohla vzít ty makové buchty, když se na ně už od pátečního odpoledne tolik těší.

A právě v tom okamžiku Ludwikovi dojde, co je třeba udělat.

V pruzích slunečního světla, které pozdně zářijové odpoledne posílá do pokoje, tancují kousky prachu a dosedají na hromádky knih a popsaných papírů. Leží všude, neuspořádaně naskládané v policích, navršené na stole i rozložené po podlaze.

Ludwik s mírným zaváháním usedne na nabízenou židli. Smeknutý klobouk chvíli žmoulá v ruce a pak ho položí na roh stolu, kde ještě zbyl kousek volného místa.

„Co vám mohu nabídnout?“ zeptá se Antonín Pernica, který je nenadálou návštěvou svého bývalého žáka také trochu vyveden z míry.

„Já nevím,“ krčí Ludwik rameny. „Možná trochu kafe kdybyste měl, pane učiteli. Jdu přímo od vás na šichtu. Dneska sloužím na noc, tak ať na mě neleze spaní.“

„Zajdu ho připravit,“ odvěti hostitel a šourá se do kuchyně, která přiléhá k obytnému pokoji jeho učitelského bytu.

Ludwikovi neujde schýlenost ramen starého pána ani nebývalá rozvláčnost jeho pohybů. Od jejich posledního setkání uplynuly pouhé dva roky, ale na učitelově vzhledu se ten nepřiliš dlouhý čas podepsal velmi výrazně: jako by vyschl, napadá Ludwika, když sleduje jeho mizející záda ve vínově červeném županu.

Možná nebyl dobrý nápad sem jít.

Možná je to úplná bláznivina; ukvapenost zrozená ze zuřivého vzteku na Tomka, který o nedělní nevydařené návštěvě vyslovil tolik bodavých vět. Já že jsem se zaprodal? soptil v duchu Ludwik. Já že jsem zaprodal vlastní děcko? Jak mohla toho pazgřivce taková věc vůbec napadnout? Kolik zaslepenosti je třeba, aby takovou větu vůbec Tomek dokázal vypustit z huby?

To se mu to mluví, když má grunt! Na výpomoc o žních jsme mu byli s Barkou dobří, ale teď, když má úrodu pod střechou, najednou se z nás stali zaprodanci a zrádci. Velkohubé žvásty. Co jsem měl asi tak dělat? Z čeho bychom byli živi, kdybych přišel o robotu? To už mi neřekne, *chachar jedyn nĕdobry!*

Utrpěná křivda hryže Ludwika v zátylku. Marně ho Barka už několik dní balamutí, že to Tomek nejspíše nemyslel tak zle, jak to vyznělo, že je zkrátka jen zaslepený tou svojí nově nalezenou pravdou. „Myslel, nemyslel,“ utnul její pokusy o smířování Ludwik. „Řekl to? Řekl. Tím u mě skončil. *Fertig!*“

Rána je však příliš hluboká, než aby se nechala zahojit pouze tím, že se o její příčině přestane doma mluvit. Od

prvního okamžiku Ludwik ví, že je třeba něco udělat, nějak se k tomu postavit. Už nemůže být tím, kdo jenom ustupuje a přijímá vůli a názory jiných. Už se nechce dívat na nešťastnou Ženku s ubrečenýma očima a ještě pak poslouchat, že za její neštěstí může on, její tata. Vždyť on by pro svoji rodinu dřel do zemdlení, hádal se do ochraptění, dýchal by za ně všecky! A teď mu někdo řekne, že jedno ze svých děcek zaprodal?

Do péruna se vším! Co je to za divnou dobu?

Jestli děvucha musí chodit do české školy, tak tam prostě chodit bude. S tím se nic dělat nedá. Ale dá se určitě pohnout s tím, aby se jí ostatní děcka nesmály, že za nimi zaostává.

Proto je dneska Ludwik tady. Aby se poradil s nejmoudřejším člověkem, kterého kdy potkal. Vždyť i jemu pan učitel kdysi dávno tolik pomohl – po škole s ním nad knihami vysedával, četl si s ním, obrázky v encyklopediích prohlížel. Třeba mu bude ochoten pomoci i teď. Proč by nebyl?

Z myšlenek ho vytrhne zvuk šoupavých kroků a vůně pravé kávy.

„Sladíte, Ludwiku?“ ptá se pan učitel a pokládá na stůl podnos s porcelánovou konvičkou a dvěma šálky.

„Ano. Nejsem na kafe moc zvyklý, tak mi bez cukru připadá hořké.“

„Jen si poslužte. Naštěstí už o cukr nouzi nemáme,“ usměje se pan učitel. „To je jedna z mnoha známek toho, že se vše k lepšímu obrací.“

„No já myslím... že úplně všechno ne,“ pokrčí Ludwik rameny.

„Proč ta malomyslnost?“ zarazí se učitel. „Válka skončila, sváry ustaly. Konečně nemusíme k budoucnosti hledět s obavami. To jsme si přece všichni přáli, nebo ne?“

„To jo. Jenomže ty nové pořádky přinesly i takové věci, které člověku klid nepřidají.“

„Co tím máte na mysli, Ludwiku?“ Mezi hustými oblouky učitelova obočí se objeví hluboká rýha.

„Vlastně jsem právě kvůli tomu za vámi přišel,“ odpoví Ludwik a zhluboka se nadechne. „Potřeboval bych s něčím pomoci. Jestli teda budete chtít.“

„Vám bych nikdy žádnou pomoc neodepřel, Ludwiku, to přece dobře víte.“

Učitel usedne naproti Ludwikovi a upřeně se na svého bývalého žáka zahledí. Vidí tvář zbrázděnou vráskami, do nichž se zadržal uhelný prach. Vidí udřené, popraskané ruce. Ruce horníka.

Do Ludwika Pospíšila vkládal Antonín Pernica před lety tolik nadějí! Byl jedním z nejnadanějších žáků celé jeho učitelské dráhy; v technických vědách snad vůbec nejnadanější. Jeho precizní kresby těžních věží a strojů vyvolávaly obdiv; a když se pak k vizuálnímu vjemu přidala informace o kreslířově věku, lidé upřímně žasli nad takovým neobyčejným talentem. Ludwikovi bylo pouhých jedenáct, když padlo rozhodnutí, že se jeho výkresy a model těžní věže stanou exponáty na Národopisné výstavě v Orlové. Po dokončení základního vzdělání měl odejít na studia do závodní školy v Ostravě a pak třeba i dál. Kdo ví, třeba by opravdu vystudoval na inženýra. Hlavu na to měl.

Štěstí mu však chybělo.

Jeho maminka zemřela při porodu, otec při důlním neštěstí.

A osiřelý Ludwik se učiteli úplně ztratil z očí.

Občas si na nebohého chlapce vzpomněl; nikdy však po něm nepátral. Tušil, že by taková snaha byla předem odsouzena k neúspěchu. Dávno už pochopil, že šachetní výbuchy nejenže zabíjejí havíře pod zemí, ale také rozmetají životy jejich rodin. Už by se nedopočítal, kolikrát mu po důlním neštěstí zmizel ze třídy nějaký žák. Důvod nebylo těžké pochopit: rodina bez chlebodáře zkrátka nedokázala uživit původní počet krků. Někdo musel z domu ven. Někdy dokonce všichni.

Děti s nedokončenou – nebo třeba i nezapočatou – povinnou školní docházkou mířily do služby, aby si tam samy vydělaly na živobytí. V lepším případě se jim dostalo dobrého zacházení. V horším případě byly tlučeny a trápeny hladem. Vrátit domů se obvykle nemohly, protože jejich ovdovělá matka si od

statkáře nechala vyplatit odměnu, a na její vrácení neměla peníze. Projít pár šupů je přece tak snadné!

Antonín Pernica byl podrobně obeznámen s mnohými smutnými případy, slýchal o nich celé roky. Znal osobně jejich malé aktéry a bylo mu jich pokaždé neskonale líto. Ludwika snad ze všech nejvíc – zřejmě pro ten zmařený talent, pro uhašenou vůli po vzdělání i vynaloženou píli, která přišla vniveč. Věčná škoda toho chlapce. Kam ten to mohl dotáhnout!

Copak ale mohl učitel něco dělat?

Jak by mohl svými skromnými prostředky a možnostmi zabránit tomu, co se opakovaně dělo všude kolem něj?

Dávno si to přestal vyčítat; dávno přestal přemítat nad tím, jestli přece jen neměl být průbojnější. Jestli jeho postoj nepramenil spíše z nedostatku vůle než z nedostatku možností.

Shodil toto těžké břemeno z ramen; zakázal si na ně třeba jenom myslet.

Sebemrškačství je špatný rádce, leda člověku přistřihává křídla.

Veškeré síly namísto toho napřel jediným směrem: aby se Orlová stala centrem kultury a vzdělanosti celého Těšínska. Aby nebyla pouze místem, kde se těží uhlí. Aby se zde lidem dobře žilo. Tomuto cíli obětoval vše a udělal to rád. Každá oběť přece bledne, když se daří dílo, na jehož oltář byla položena.

Úzkostný strach se Antonína Pernici zmocňoval pouze během dvou krušných let po převratu. Tehdy hrozilo, že Těšínské Slezsko připadne Polsku, a stárnoucího učitele probouzely děsivé sny, v nichž jeho celoživotní dílo podléhalo polské zkáze, národovecká literatura mizela z knihovny, divadelní ochotníci se přestali scházet a ze školní výuky vymizelo vše české. Bezpočtukrát se v těch nedobrych časech probudil a vylekaně mžikal do temnoty noci, studený pot mu lepil spací úbor na kůži a on mumlavým polohlasem sám sobě opakoval, že to byl jen sen, zlý sen.

Který se naštěstí ani v nejmenším nenaplnil.

Zanedlouho mu bude třiasedmdesát let. Tělo sice rychle chřadne, ale na duchu se cítí jako mladík. Nadějeplná doba mu vlévá sílu do žil. Tolik toho ještě musí být vykonáno, a Antonín

Pernica je na splnění svého úkolu více než připraven. Vzdal se i svého učitelského úvazku na Českém reálném gymnáziu, aby neplýtl vzácným časem a mohl na sklonku života směřovat k ještě vyšším cílům než dřív.

Jestliže během uplynulých čtyřiceti let soustředil své konání do Orlové, nyní se začíná rozpřahovat mnohem dál, až do Ostravy. Může se pyšnit spoluautorstvím první části provolání předsednictva Slezské Matice osvěty lidové, v němž se nejvyšší činovníci obrací na lid celé Československé republiky s naléhavou výzvou k zaslání finanční výpomoci:

„Pomozte nám! Zachraňte nás, neboť národnostně hyneme! Kéž by vzdech a pláč dětí českých menšin zde na Těšínsku byl tak mocný, aby se rozléhal po všech nivách českých! Ustrňte se nad českými menšinami v polských obcích českého Těšínska. Pomozte Matici k dokončení velikého díla osvobozovacího, jehož vyvrcholením bude navrácení popoštěné a poněmčené české větve na Těšínsku a Hlučínsku v lůno mateřského národa.“

Antonín Pernica vnesl do těch řádků všechn svůj um, celoživotní zkušenost i veškeré odhodlání. Srdce. Poprvé se cítí být součástí nějakého vyššího celku, tvůrcem vyššího řádu věcí, a ve srovnání s tím se všechno jeho dřívější počínání zdá být malé, ba až malicherné a pinoživé.

Ze vznešených myšlenek ho vytrhne Ludwikovo zakašlání. Lehce zatřeše hlavou a jakž takž přenesen zpátky do reality svého bytu se zeptá:

„S jakou prosbou za mnou přicházíte, Ludwiku?“

„Kvůli dceři. Žence. Musela začít chodit do české školy a máme s tím jenom trápení.“

„Jaké trápení?“ nerozumí Antonín Pernica.

„Všelijaké,“ pokrčí Ludwik rameny. „Polské děcka jí nadávají do zrádců a české se vysmívají, že neumí pořádně česky.“

„To je mrzuté,“ přitaká Pernica. „Ale jak bych vám mohl v této věci pomoci?“

„Říkal jsem si,“ ošívá se Ludwik, „jestli byste ji nemohl nějaký čas doučovat.“

„Doučovat?“ mne si Pernica bradu. „A co prosím?“

„Čestinu přece. Aby se tu řeč rychleji naučila.“

„Ludwiku, na to přece nepotřebujete mne.“

„Když já ale nikoho jiného neznám.“

„Opravdu ne?“

„Ne.“

„Můžete ji přece doučovat vy sám.“

„Já?“ zapíchne si Ludwik prst do hrudi. „Copak já jsem nějaký učitel? Česky ani pořádně neumím. Mluvím jenom občas v robotě s naddůlním.“

„A teď mluvíte česky se mnou.“

„Ale to je něco jiného.“

„Proč by mělo být? Jazyk se dívenka naučí jediné tak, že ho bude používat.“

„Ale my doma česky nemluvíme.“

„Alespoň vy byste mohl, Ludwiku.“

„Ale...“ Ludwik začíná být rozladěný z toho, kam se rozhovor ubírá. „Pane učiteli, říkal jste přece, že mi pomůžete.“

„Já se vám přece snažím pomoci, jen nabízím poněkud jinou pomoc, než vy na mně žádáte.“ I Antonínu Pernicovi už do tónu řeči proniká rozladění. „Vysvětluji vám, že pokud své dceři chcete pomoci k rychlejšímu zvládnutí českého jazyka, musíte s ní česky mluvit. Anebo ji dostat do prostředí, kde s ní budou česky mluvit jiní.“

„To jako kam?“

„Pokud je mi známo, nově zřízená karvinnská pobočka Sokola přijímá omladinu.“

Ludwik bezděčně sevře ruce v pěst. Ještě to tak! Už teď se na Ženku kdekdo mračí, že chodí do české školy. Raději ani nemyšlet, co by se začalo dít, kdyby ji zapsali do dalšího českého spolku. To už by ji polské děcka ve škole nejspíš sežraly. Proč to starý učitel nechce pochopit?

Atmosféra zhoustne; hovor ustrne v napjatém tichu.

„Takže vy mi teda nepomůžete?“ ozve se Ludwik, když už mlčení trvá na jeho vkus příliš dlouho.

„Pomáhám vám radou, Ludwiku,“ opáčí Pernica. „Ovšem komu není rady, tomu není pomoci,“ dodá po chvíli s významně zdviženým obočím a už se ani nenamáhá zastírat netrpělivé podráždění. „Můžete ustrnout v ukřivdění, pro kterou se rozhodlo tolik polských spoluobčanů. Anebo přijmout, co dnešní doba přináší, a zachovat se podle toho.“

Do Ludwika vjede vztek: „A co dnešní doba přináší? Nic dobrého, to vám můžu říct! Děvucha musí chodit do české školy, aby její tata nepřišel o robotu! Od švagra poslouchám, že jsem zaprodal rodinu, a vy mi tady vykládáte, že se neumím postarat o dobro svého děcka. Jste stejný jako ti ukřivdění Poláci, co jste o nich před chvílí mluvil – taky melete furt jenom to svoje. A obyčejný člověk aby kvůli těm vašim pravdám ryl hubou v zemi.“

„To stačí.“ Tvář starého muže ztvdne a rty se promění v úzkou bezkrevnou čáru. „Už jsem vám věnoval příliš mnoho času. Mám na práci důležitější věci než poslouchat urážky.“

Ludwik vstane a prudkým pohybem sebere klobouk z rohu stolu. „Žádné strachy, už jdu. Taký mám důležitější věci na práci než poslouchat vaše řeči. Já totiž musím na šichtu, víte? Robit!“ Ludwik zvedne hlas i zhrublé dlaně. „Robit těmahle rukama, abych uživil rodinu. Na klapání hubou a sepisování jakýchsi dřistů tady máme onačejší pány,“ kývne pohrdlivě bradou ke kupce letáků.

A jako by ho ta dlouhá promluva vyčerpala, odejde beze slova rozloučení.

„Ále podívejme, to jsou k nám hosti!“

Jurek vzhledne od jakéhosi velmi dlouhého papíru plného kolonek a tvář mu rozzáří úsměv. „Posaď se, prosím tě, a počkej chvílku,“ pokyne rukou k židli na protější straně stolu. „Potřebuju tady dopsat pár cifer, než mi vypadnou z hlavy.“

Nečeká na odpověď a znovu sklání hlavu k výkazu prodejších, do kterého zaznamenává dnešní raporty od obchodních cestujících. Je to radostné čtení i psaní: přibývají další hospody, které se rozhodly kupovat výčepní pivo od Larische. Taky ležáky jdou na dračku, ty dokonce ještě víc než dřív.

Ne že by se snad někdy pivo lidu znelíbilo, to vůbec ne. V tomto kraji odjakživa byl a stále je dostatek vyprahlých hornických hrdel, která potřebují čímsi svlažit, spláchnout uhelný prach. Problém spočívá v tom, že uplynulých pár let jaksi nebylo z čeho vařit. Obě války sežraly tolik obilí, že na suroviny pro pivovar nezbylo.

Teprve letos mohli konečně nakoupit dostatek ječmene, aby dodrželi plán i nasmlouvaný odbyt. Výroba se může rozběhnout na maximum, lidi zase budou robit ve dne v noci, aby obchod stačil vykrýt všechny objednávky. A bude ještě líp! Projektanti už narýsovali přístavbu sladovny, která bude mít kapacitu tři tisíce tun sladu ročně, pět pater a čtyři náduvníky pro namáčení ječmene. To žádný jiný pivovar ve Slezsku ani na Moravě nemá!

Jurek je po dlouhé době absolutně šťastný. Doma dobře, v práci dobře – co víc by si mohl chlap přát? Už se to skoro ani nezdá být pravda, že před třemi lety sedával v téhle kanceláři a opíjel se do bezvědomí, jen aby neviděl, jak je všechno na levačku: robota stála a na všechno akorát padal prach, Julka trčela imrvére v lazaretu a člověk se mohl ukousat přemýšlením, jestli jeho žena s tím mladým doktůrkem zrovna slouží na operačním sále, anebo leží ve šmajchlcimře...

Eh, darmo vzpomínat. Člověk holt občas musí zatnout zuby a vydržet. Snažit se nějak přežít. Špatné časy vždycky jednou skončí, to je mnohokrát prokázané. Ale jen ti nejsilnější je dokážou přečkat tak, aby pak hnedka dokázali naskočit do časů lepších.

Jurek mezi ně nepochybně patří.

A tak teď sedí a do kolonek výkazu zapisuje cifry, z nichž lze jednoznačně vyčíst, že lepší časy už nastaly. Sečte dnešní

objednávky a výsledek dvakrát podtrhne. Se spokojeným úsměvem se opře o židli a obrátí pozornost k nečekanému hostu:

„Tak pověz, co tě ke mně přivedlo?“

„Potřebuju se s tebou o něčem poradit.“

„Se mnou? Já rozumím leda pivu.“

„Prosím tě, jen se nedělej. Ty rozumíš všemu, čemu rozumět chceš.“

Jurek se rozesměje nahlas. „To jsou mi ale lichotky! Asi budeš chtít něco opravdu důležitého, když začínáš tímhle tím.“

„Pro mě to je důležité.“

„Tak sem s tím.“ Naléhavý tón, s nímž byla předchozí věta vyslovena, upoutá Jurkovu pozornost. Opře se lokty o stůl, nakloní se dopředu a už poněkud méně bohorovně se zeptá: „Co pro tebe můžu udělat, Barko?“

Barka se ošije. „No... vlastně přesně nevím. Ale něco se udělat musí. Ludwik s Tomkem se strašně pohádali a teď jeden druhému nemůžou přijít na jméno.“

„Proč se pohádali?“

„Kvůli politice.“

„Cože? Copak se zrovna tihle dva mají zapotřebí hádat kvůli politice?“

„Nemají! To víš, že nemají!“ vykřikne Barka. „Ale Tomek si nedal pokoj – tak dlouho do Ludwika vyrýval, že se zaprodal Čechům, až ho Ludwik vyhodil z našeho bytu. A pak řekl, že už mu nesmí přes práh.“ Barčin hlas se začíná lámat pláčem.

„Jsou to tvrdohlaví mezci. Jeden jako druhý,“ kroutí Jurek hlavou. „Ale co já s tím můžu udělat, Barko?“

„Já právě nevím... Třeba bys mohl Tomkovi domluvit, vždyť je to tvůj bratr.“

„Domluvit Tomkovi?“ nadzvedne Jurek obočí a jeden koutek úst. „To je marné. Celé roky jsem mu říkal, aby nechlastal a mamě doma aspoň trochu pomáhal. A co myslíš, poslechl mě?“

Barka sklopí hlavu.

„No tak vidíš,“ rozpráhne Jurek ruce. Po chvíli se nadechne a pokračuje: „A abych pravdu řekl, Ludwik je druhý takový. Když

ho za války propustili z fronty, aby se mohl vrátit domů a jít rubat uhlí, div se nepohádal s oficírem, co ho na šachtu přijímal. Měl zatracené štěstí, že ho ten lajtnant neposlal šupem zpátky.“

„Cože?“ strne Barka. „To mi nikdy neřekl.“

„No bodejť by se ti tím chlubil. Ještě bys ho vzala pohrabáčem po hlavě, ať se mu v ní rozbřeskne.“

„Ludwik to nemá jednoduché,“ hájí Barka svého muže. „Naddůlní mu poručil, že musí dát děti do české školy, jinak dostane vyhazov.“

„A vám nezbylo nic jiného než ho poslechnout.“

Barka přikývne. „Nakonec se spokojil jenom s Ženkou. Ale museli jsme mu slíbit, že tam za pár roků pošleme i Wojtka.“

„Jak to Ženka zvládá?“

„Moc dobře ne...“ Teď už Barka zadržet pláč nedokáže, a tak mezi jednotlivými vzlyky štká: „Je hrozně statečná a nestěžuje si, ale já vidím, jak se trápí. Rve mi to srdce, Jurku.“

Jurek vstane, obejde stůl, přídřepne k Barce a vezme ji za ruku.

Barka posmrkne: „Ludwik zašel za svým bývalým učitelem z Orlové. Chtěl ho poprosit, aby Ženku doučoval, ale místo toho dostal jenom další kázání.“

„Jaké kázání?“ nechápe Jurek.

„Prý se neumí přizpůsobit nové době, a tím pádem ani postarat o rodinu,“ vzdychá Barka. „Nebo tak něco. Byl z toho úplně špatný.“

„Co je to za nesmysl? Vždyť Ludwik by pro tebe i pro děti udělal první poslední.“

„No jo, ale to ten pan učitel neví.“

„Oni se totiž tihlencti krasoduši vznášejí tak vysoko, že přestávají vidět, co se děje lidem dole na zemi!“ rozčílí se Jurek.

Barka znovu posmrkne.

Jurkovi se nad ní může srdce ustrnout, a tak jí nabídne chabou útěchu:

„V Ostravě před časem nutili děcka dělníků z werku chodit do německých škol, přestože ti malí *boroci* nerozuměli jediné

slovo. Když se na to podíváš z téhle strany, není na tom Ženka zase tak špatně.“

Barka dál zkroušeně sedí s rukama v klíně.

„Zkusím s Tomkem promluvit,“ řekne Jurek po chvilce přemýšlení. „Ale jak pomoci Žence, to mě nenapadá. Kdyby Ludwik dělal na Larischově šachtě, mohl bych snad ztratit slovo. Ale takhle...“ rozloží bezradně rukama.

„Asi se s tím zkrátka nedá nic dělat,“ pokyvuje Barka smutně hlavou.

„Vždycky se dá něco dělat,“ nesouhlasí s ní Jurek. „Jen se na to musí přijít.“

Na prostranství uprostřed šachty stojí mnohohlavý zástup. Sychravý listopadový vzduch lidem vytváří u úst obláčky páry a odnáší je vzhůru k pošmourně šedivým listopadovým mrakům. Někteří si vyměňují pohledy doprovázené zdviženým obočím, jiní rozpačitě krčí rameny. A ještě další s povzdechem upírají oči kamsi nahoru, kde se oproti temnici obloze černě rýsuje těžní věž jámy Gabriela.

Všichni podupávají, částečně kvůli lezavému chladu, který se vkrádá pod kabáty i pod kůži, částečně netrpělivostí. Každý by už chtěl být doma. Nebo v hospodě. Nikdo nechce stát na placu v robotě a čekat na Kadlečkovu žvanění.

Byl to právě on, kdo všem chlapům z ranní šachty nařídil, aby se po vyfárání shromáždili na prostranství mezi strojnou a dílnami. Stejný *befel* dostali i povrchoví dělníci. Nikdo neměl tušení, co se bude dít, ale nikdo v sobě nenašel dost odvahy, aby se šel na direkci zeptat. Nebo aby dokonce odešel. Darmo na sebe přitahovat pohled vrchnosti. Jeden nikdy neví, na jaký problém si může zavařit, když vystoupí z davu.

Trvalo dobré tři cigarety, než se konečně z budovy ředitelství vynořily dvě postavy a začaly si razit cestu podrážděným zástupem. „Tak už ho tady máme,“ ucedí jízlivě muž stojící

kousek od Ludwika. „Nese se, jako by byl samotný direktor!“ chechtá se kdosi další.

Ludwik mlčí.

Zvedne si límec zimníku, zaboří ruce hlouběji do kapes a s pohledem upřeným na špičky svých bot se připravuje na to, co příští okamžiky přinesou. Nic dobrého nečeká. Zažil už příliš mnoho podobných shromáždění, než aby si troufl doufat, že zrovna na tomhle zazní něco potěšujícího. Zároveň však doufá, že dnešní zvěsti nebudou natolik zlé, aby měly sílu znovu rozmetat celý jeho život. Kolikrát si už v životě myslel, že se věci konečně začínají ubírat správným směrem, a pak přišla rána. Pane Bože, ať to není nic takového, modlí se Ludwik v duchu.

Zapudí vzpomínku na nejšťastnější období svého dětství, kdy se chystal vystavovat své kresby na Národopisné výstavě a odejít na studia do Ostravy. Všechny jeho tehdejší nadějeplné plány zhatila tatínkova smrt při důlním neštěstí. Ještě zlostněji po chvíli zažene náhle vytanulý obraz radostného období po převratu, kdy konečně bylo všechno dobojováno a dojednáno a on si naivně myslel, že odtědka už bude jenom dobře. Stloukl tenkrát Barce štokrle a slepicím kurník, narodil se jim Wojtek, život se zdál tak dobrý. A pak do té pohody hrábl Kadleček se svým požadavkem.

Snad to dneska nebude stejné.

Snad ten nabubřelec zase nepřijde s nějakými ultimáty nebo hrozbami.

Ludwik zavře oči a zůstane strnule stát, dokud ho z tichého soustředění nevytrhne lomoživý Kadlečkův hlas. Teprve tehdy vzhledne a vidí ho, jak společně se zástupcem ředitele stojí na rampě před vraty strojovny a z tohoto provizorního pódia pronášá k unaveným a prochladlým havířům květnatě věty o přívětivé současnosti i o příslibech nadcházejících časů.

Dlouhé minuty nezaznívá nic důležitého; Kadlečkova promluva je podobná spíš mlácení prázdné slámy. Řeční a řeční, ale neříká nic. K čemu se chystá? Tohle nemůže být jen tak

samo sebou. Přece tady celé osazenstvo ranní šichty nezdržuje jenom proto, aby si dosyta zažvanil o tom, jak se všichni mají dobře. Za tím bude něco jiného. Kadleček si v tomhle napínání na skřípec libuje, jak Ludwik nepříjemně silně poznal na vlastní kůži. Tenkrát na jaře taky nejdřív krasořečil, úplně tím Ludwika zmátožněl a zmátl, a pak najednou obrátil a vyrazil do útoku.

Proud bezobsažné mluvy rozvlní dav. Chlapi podupávají stále silněji, ozvou se první hlasité povzdechy a výsměšná odfrknutí. Kadleček se probublávající nelibosti rozhodne čelit po svém: „Rychle jste si zvykli na všechno dobré!“ hřímá. „Ale tak už to na světě chodí – člověk až příliš snadno zapomíná, jak zle se mu ještě docela nedávno vedlo!“

Chlapi už dávno uvykli zpěvnému přízvuku naddůlního, který si přivezl z rodných Čech, už jim ty jeho krucánky a podivné koncovky nepřipadají tak směšné jako na začátku. Způsob jeho mluvy už jim neposkytuje důvod k veselému pitvoření, stal se součástí jejich každodenního života, a tak po nečekaně výbojném výroku zůstanou jen zkoprněle stát. Vzápětí na hlavy shromážděných začnou dopadat další rázné věty, jimiž se řečník snaží poukázat na jejich trestuhodně krátkou paměť. Kadleček okázale počítá na prstech všechny výtoky nové doby: hovoří o zákonem ustanovené osmihodinové pracovní době, o zrušení kárných směn, o zavedení plně placené dovolené, o ošatném, o dětských přídavicích, o příplatcích na byt pro ty, kterým nemůže být z jakéhokoli důvodu přiděleno závodní bydlení.

Do jeho projevu prosakuje spravedlivé odhodlání, nezdolná víra ve vlastní pravdu – a také stále chaběji zastíraná výčitka. Upřímně ho pobuřuje věčné kverulantství dělnictva; v jeho očích jsou nevděčnou chasou, která jako by neměla nikdy dost. Neustále žádají víc a víc, a ve své zaslepenosti se vůbec neohlíží na vnější podmínky, na pokles konjunktury, na nízké odbytové ceny. Nic je nezajímá, jenom vlastní výplata. Taková omezenost! Takový nízký rozhled!

Ve spravedlivém rozhořčení zvedne Kadleček zařatou pěst a dál zaplňuje zalidněné prostranství vzrušenými slovy: „Kolektivní smlouva vám zaručila mzdy o dvacet procent vyšší, než jste měli po válce! A zůstávají stejně vysoké, přestože těžba i ceny uhlí klesají! Sotva můžete žádat víc!“

Teprve tento výrok probudí v davu první výkřik: „Co bysme nemohli, když jste nám sebrali příplatky na jídlo? To vy na ředitelství ale asi nevíte, že chleba i maso stojí mnohem víc než dřív!“

Souhlasné mručení se pokusí Kadleček umlčet dalším různým gestem a hlasitým výkřikem: „Těžařstvo přece nenese odpovědnost za ceny potravin!“

„A kdo teda?“ ozve se z davu.

Kadleček zaváhá; na tuto otázku odpověď nezná. A protože se mu protiví být zahrán do kouta, znovu vyrazí na zteč: „Nemůžete popřít, že pro blaho hornictva vykonala republika v poslední době mnohé!“

Ale než dá svému rozčilení ještě vášnivější průchod, zasáhne zástupce ředitele Arnošt Müller. Udělá krok vpřed, čímž Kadlečka zastíní, a pohybem ruky si zjedná klid. „Pánové,“ pronese zvučným hlasem a odmlčí se, aby získal plnou pozornost shromážděných. „Nesešli jsme se dnes proto, abychom vyvolali hádku. Já i tady pan Kadleček,“ pootočí hlavu dozadu, „vám přinášíme dobré zprávy. Není třeba se ukvapovat a uchýlovat k příliš prudkým výrokům a vášním.“

Z houstnoucího šera se k němu upírají stovky párů očí.

Kadleček ukročí stranou, aby nebylo tolik patrné, že zůstal upozaděn. Z jeho postoje je zřejmé, že se mu vůbec nelíbí, jak se situace vyvinula. Měl v úmyslu uvést chystané sdělení do širšího kontextu, ale zjevně své posluchače přecenil. A zatímco mu běží hlavou neutěšené úvahy o házení perel sviním, inženýr Müller pokračuje dál:

„Ti z vás, kteří ještě mají v živé paměti hladové stávky za války, jistě dají mně i tady panu Kadlečkovi za pravdu, že životní situace všeho dělnictva zaznamenala významný posun

k lepšímu. A dnes jsme vás sem svolali proto, abychom vám oznámili další změnu, o které si havířský stav mohl ještě dočela nedávno nechat jenom zdát.“

Na šerícím se prostranství zavládne napjaté a vyčkávavé ticho.

„Na základě zákona bude od nyníška v každém hornickém závodě, tedy i tady na Gabriele, ustanovena závodní rada. Členové této rady se budou podílet na správě závodu, dohlížet na dodržování úředních nařízení na ochranu dělnictva a zprostředkovávat jeho případné stížnosti.“

„A co my s tím máme společného?“ ozve se z davu.

„Mnohem více, než si možná v této chvíli myslíte. Členové závodní rady totiž vzejdou z volby všech zaměstnanců. Každý z vás tedy může rozhodnout, kdo bude nejlépe zastupovat jeho zájmy.“

„To je zase *jakesi cygaňstvo*! My někoho vybereme, ten se za nás postaví, a vy mu to pak na direktorátě spočítáte!“

„Mýlíte se. Majitel ani vedení závodu nesmí člena rady propustit z práce ani ho nijak poškozovat na mzdě. Takovéto rozhodnutí přináleží pouze rozhodčímu soudu.“

Kadleček se probere z krátkodobé strnulosti a znovu vstoupí do dění: „Není třeba tolika podezřívavosti. Ustanovení tohoto zákona schválili zákonodárci naší republiky, kteří považují za správné, aby horníci spolupůsobili na správě svých závodů.“

„Je to tak,“ bere si rychle zpátky slovo Müller. „A proto v obálce s příští výplatou najdete i hlasovací lístek, na nějž můžete napsat jméno kteréhokoli havíře nebo povrchového pracovníka našeho dolu, který se rozhodne kandidovat. Volba je tajná; hlasovací lístek vhodíte do urny ve výplatní místnosti. Tři kandidáti, kteří dostanou nejvíce hlasů, se stanou členy závodní rady. Záleží jen na vašem rozhodnutí, komu dáte důvěru.“

„Kadlečkovi určitě ne!“ chechtá se kdosi vzadu.

„Jak říkám, záleží jen na vás,“ opakuje Müller a je vděčný za houstnoucí tmu, která alespoň částečně zakrývá pobavený

úsmev v jeho tváři. I jemu je Kadleček protivný; po dnešku ješ-
tě víc než včera. „Zvolením dobře fungující závodní rady se
můžeme napříště vyhnout podobným shromážděním. Což
mnozí z vás jistě ocení,“ dodá suše na úplný závěr.

Zástup se rozševelí vzrušeným hovorem.

Do Ludwika štouchne vedle stojící muž a ptá se, co on na to.

„Každé zastání, kterého se člověku dostane, je dobré,“ odvě-
tí Ludwik. „A když je takové zastání od kamaráda, platí to
dvojnásob.“

„A ty si myslíš, že ti nahoře budou opravdu poslouchat, co
jim nějaký havíř říká?“

„Když jim to nařizuje zákon, tak možná budou muset,“
krčí Ludwik rameny. „Ale popravdě, moc si to neumím před-
stavit.“

„Přesně tak, já bych jim raději nevěřil. Těm jednou šlápněš
na kuří oko, a vymetou s tebou raz dva.“

Ludwik už chce přitakat, že to vidí podobně, ale v té chvíli
se mu bůhvíproč vybaví další vzpomínka. V mysli mu zazní
nedávný výrok učitele Pernici: Je třeba přijmout, co dnešní
doba přináší, a zachovat se podle toho.

Tenkrát ho ta věta rozzlobila; v této chvíli jako by získala
nový význam. Namísto poráženecké odpovědi, kterou už měl
skoro na rtech, vysloví Ludwik něco docela jiného: „Vymetou
jenom s tím, kdo se nechá.“

A při těch slovech si uvědomí, že se mu možná naskýtá pří-
ležitost, jak konečně naplnit tatovo velké přání. Osud mu nedo-
přál studovat a stát se inženýrem, ale třeba by se k tomu mohl
aspoň přiblížit. Když si to tak vrchnost vymyslela, že k sobě
pustí obyčejné lidi, pak on, Ludwik Pospíšil, je připraven chopit
se svojí šance.

V kuchyni voní zelí a brambory. Na modrém hrnci nad-
skakuje poklička a každou chvilku jemně zařinčí, až to Žence
připomene chlapíka z hornické kapely, co na *festynu* o sebe

tloukl dvěma kulatými plechy. Přišel jí tehdy trochu legrační: všichni kolem něho hráli na nějaký hudební nástroj a on jenom řinčel.

Jako ten hrnec.

Maminka stojí u kamen a něco míchá v rendlíku tak rychle, až se jí spodní lem sukně vlní. Vlasy má spletené do copu, ze kterého čouhají uvolněné pramínky vlasů. Žence připadají jako malá hádاتا, která vylezla z doupěte a teď se chystají rozlézt po mamčiných zádech.

Už už se to mamince chystá říct, ale pak semkne rty. Kdepak, maminka nemá pro takovéto nápady porozumění. Vždycky se jenom podívá, zakroutí hlavou a řekne: „Holka moje, kam ty na to chodíš? Já bych řekla, že moc přemýšlíš.“

Ženka neví, jestli je to špatně, když člověk moc přemýšlí. Možná ano. Ale nenapadá ji, co by jiného mohla dělat, když teď začal prosinec a venku mrzne a už od čtyř hodin je tma. Na hraní s Wojtkem si připadá moc velká. A on stejně o její společnost nestojí – ten se ze všeho nejraději drží mámy za sukně. Vždyť i teď sedí na zemi u uhláku a přejíždí dřevěným koníkem po spárách v podlaze, očividně spokojený, jak to krásně drkotá.

Někdy maminka Žence přidělí práci a Ženka ji pokaždé ráda vykoná, i když s šestiletou ledabylostí. Zrovna před chvílí dostala za úkol krájet jablka na křížaly, ale moc ji to nebavilo, a tak si chtěla práci ulehčit. Stihla nakrájet sotva tři jablíčka, když maminka přišla, nahlédla do mísy a spráskla ruce: „Takhle tlusté kroužky by nám leda zplesnivěly, Ženko. Sněz si to, a zbytek krájení už nechej na Ole.“

Ženka se přesunula od stolu na kanape v rohu kuchyně a odtamtud sledovala, jak starší sestře odpadávají od nože jablečné proužky tak teninké, že by možná byly průhledné, kdyby skrz ně koukala do světla. Ale ani tento nápad se neodváží vyslovit, natož vyzkoušet. Vykoledovala by si zase leda to maminkino kroucení hlavou.

Pendlovky na zdi dvakrát zacinkají.

Každou chvíli by se měl vrátit tatínek ze schůze.

Na schůze nikdy dříve nechodil, to až teď v poslední době.

Žence to nevadí, ale mamince asi trochu ano. Po návratu tatínek vždycky nezvykle dlouho mluví a maminka nezvykle dlouho mlčí. Obvykle to bývá naopak. Možná je mamince líto, že tatínek není doma a že Leon musí za něj zastat chlapskou práci. I dneska ho musela poslat na dvůr štípat dřevo. Ale co, však ho neubude, už je mu skoro dvanáct. A navíc pořád mluví o tom, že se půjde učit na zahradníka, tak je asi jenom dobře, když si utuží svaly, aby uměl pevně vzít rýč do ruky. To taky říkal tatínek, to o těch svalech a rýči. Na to by Ženka sama nepřišla.

Tatínek je hodně chytrý.

A jako jediný z celé rodiny rozumí Ženčiným nápadům.

Nikdy nekrouť hlavou a neříká: „Kam ty na to chodíš?“ Kdepak! Sám pokaždé přispěchá s nějakým dalším nápadem, třeba ještě ztřeštěnějším, a pak se společně zasmějí, co to zase vymysleli za nesmysl. Někdy taky tatínek Žence vypráví o tom, co všechno vynalezl, když byl stejně malý jako ona; Ženka má nejraději vyprávění o tom, jak na potoce v Dombrové sestrojil mlýn a jak doma v orlovské kolonii smontoval stroj na spouštění vajec z kurníku. „Akorát že ten stroj moc nefungoval, tak se všechny vejce rozbily!“ zakončí tu příhodu pokaždé s rozverným pokrčením ramen, jako by to bylo něco nadmíru veselého, rozbít košík s vejci.

Tatínek je poslední dobou vůbec nějaký veselejší.

Nebo možná ne veselejší, ale už tolik nehudrá jako v létě, kdy se doma často mluvilo o tom, jestli má Ženka nastoupit do české školy. To nebyly hezké časy. Tatínek se bál, že by mohl přijít o práci, a křičel kvůli tomu. Občas dokonce bouchl pěstí do stolu, až se všichni lekli. Maminka hodně plakala. A Ženka si vyčítala, že je to všechno kvůli ní. Nechtěla, aby byli rodiče nazlobení a smutní. Přála si, aby bylo všechno jako dřív: aby si maminka prozpěvovala u plotny, aby měla pro každého vlídné slovo, úsměv a pohlazení. Aby tatínek přišel z práce a šel se

natahnout na kanape, než bude večere a po ní společné povídání u stolu.

Teď se to našťestí začíná vracet. Maminka sice stále nerozumí potřeštěným Ženčiným nápadům, ale už jí zase dává mrkev na chroupání, když vaří zeleninovou polévku. Tak to dělaly odjakživa; Ženka má ten zvyk moc ráda. A tatínek se s ní začal učit – každý večer si vezmou slabikář, a když Ženka bez zakoktání přeříká všechny ty krkolomné věty o mase, kterého máme mísu, ó, my máme masa, ó, my se máme!, tatínek jí pokaždé za odměnu přečte její nejoblíbenější básničku z celého slabikáře:

*Polámal se mravenček –
ví to celá obora!
O půlnoci zavolali
mravenčího doktora.*

Je to tak hrozně napínavé! Ženka si stále živě pamatuje, jaký měla o nebohého mravenčka strach, když slyšela básničku poprvé. Tolik se bála, že umře! Skoro ani nedýchala, když se ho nedařilo uzdravit a celý den byl jako v ohni, celou noc proplakal. I teď, po mnoha přečteních, se jí pokaždé uleví, když příběh dobře skončí. „Hop! A zdravý mravenček ráno skáče z postele!“ říkává společně s tatínkem a oba se pak na sebe vždycky hezky usmějí a maminka se obvykle taky hezky usmívá, když je tak vidí.

„Uvidíš, že už brzy si z tebe nebude ve škole nikdo dělat legraci,“ řekla jí před pár dny. „Udělala jsi ohromný pokrok, Ženko.“

„Aby ne,“ přidal se k chvále tatínek. „Je to chytrá holka. A navíc jsem jí slíbil, že když dostane na vysvědčení výbornou, prozradím jí veliké tajemství.“

„Jaké tajemství?“ zeptala se maminka.

„Ženku hrozně zajímá, co nese ten kluk na deskách slabikáře v pytlíku přivěšeném na školní brašnu. Já to vím. Ale neřeknu, dokud si to Ženka nezaslouží vědět.“

Tatínek se v té chvíli tvářil velice tajemně a maminka se rozesmála nahlas.

Znělo to, jako když zvonečky cinkají.

A Ženka ucítila takové příjemné teplo uvnitř břicha, o kterém se teprve mnohem později dozví, že se mu říká štěstí.

Podobně hřejivě je jí i teď, když se konečně otevřou dveře a v nich stojí tatínek. „Tady to ale voní!“ pochválí maminku a jde ji rychle políbit, aby se ho nezačala ptát, proč byl zase tak dlouho na schůzi.

A Ženka vyskočí z kanape a jde pomáhat s prostíráním stolu, protože čím dříve začnou jíst, tím dříve začnou číst, a ona se už nemůže dočkat příběhu o uzdraveném mravenečkovi.

1922

Moji nejmilejší,

posílám Vám srdečné pozdravení a pevně věřím, že Vás moje psaní zastihuje v dobrých časech a rozmaru. Omlouvám se také, že jsem se neozvala tak trestuhodně dlouho. Nějak jsem se k psaní nedokázala usebrat, jak jsou moje dny plné. Ale ty dvě pohlednice jste snad dostali, nebo ne?

Stále platí, že pracuji v továrně na výrobu lékořicového zboží u pana Wesselyho. Je to dobrá práce, čistá a dobře placená, a pan majitel je laskavý člověk. Mohu říci, že můj zdejší každodenní život plyne klidně a velmi podobně jako kdykoli dříve.

Ovšem v jednom ohledu se schyluje k veliké změně! Což je také důvodem, proč jsem se dnes konečně chopila pera a píšu.

Budeme se s Václavem brát. Není už na co čekat. Václavovi se překulila třicítka a já se k ní blížím. Dílna začíná konečně vydělávat na obстойné živobytí – truhlářů je sice ve městě osm, ale začíná se zde hodně stavět, takže práce je dost a dost. A já už nechci bydlet v podnájemní cimřičce, když bych mohla žít v domku a starat se o domácnost i hospodářství.

Vypomáhám Václavově rodině vlastně už teď, i když u nich nepřebývám. Mám dobré vztahy s oběma jeho rodiči, to mi dělá velkou radost. Nemuseli mě přijmout, ale přijali, i když jsem zdaleka a věnem přinesu leda duchny a nádobí. Jistě si synovu nevěstu představovali jinak než jako hornickou sirotu z Karwiné. Václav jim ale vyprávěl, jak jsem ho v lazaretu ošetřovala, a tím jsem si samozřejmě získala jejich vděk a přízeň. S maminkou jsme vposledku našly společnou řeč. Stále se těší dobrému zdraví, ale nijak netají, že jí sil ubývá a že by část svých povinností ráda předala mně.

A v hospodářství přibudou také povinnosti nové, protože Václavova rodina se podobně jako spousta jiných chystá v letošním roce začít obnovovat vinohrad, který před nějakou dobou zničila plíseň a révokaz. Místní říkají, že Hustopeče byly chloubou jihomoravského vinařství, a mají velké odhodlání se k tomu zase vrátit. Zdá se tedy, že nás čekají perné, ale dobré časy.

Povím Vám, život na Moravě je o tolik jiný! Zdejší lidé jsou silně spjati s půdou, mnohem silněji, než je tomu u nás, a brání se jakýmkoli změnám. Když Snopkovým někdy u jídla vyprávím, jak na karwinských pastvinách a polích vyrostly šachty a kolonie, jenom nevěřičně kroutí hlavou. Nedivím se jim. Těžko si to může člověk představit. Václavův otec pak vždycky prohláší, že by nikdy nedopustil, aby někdo na jeho pozemcích začal kutat do země. Prý by to byla svatokrádež, říkává, znectít dobrou půdu takovýto způsobem. Nevím, co mám v takových chvílích říkat, a tak mlčím stejně jako všichni ostatní.

Před chvílí jsem napsala, že život je zde zcela jiný. Ale teď se mi chce dodat, že v jedné věci je velmi podobný. Tak jako u Vás nad Čechy převažují Poláci, tady v Hustopečích, tedy v Auspitzu, je většina obyvatelstva německá. Národnostní spory tu našťestí nepřerostly do války, ale jakési pnutí v řeči zákaznic i v obecné náladě cítím. Možná je to tím, že po hrůzách, kterými jsme si doma kvůli válce o hranici museli projít, mám na tyto věci trochu zjitřenější vnímání. Teď se poměr národností sice začíná trochu měnit, takže češtinu slychám ve městě čím dál častěji, ale radnice

je stále německá a snaží se dělat všechno pro to, aby co nejvíce věcí zůstalo při starém.

Ačkoli! Jednu novotu přece chystají – v tomto roce se prý konečně dočkáme elektrických rozvodů! Už nebudeme muset hlídat, aby nám nedošel petrolej. Prostě jen cvrkneme do vypínače, a bude se svítit!

No to jsem celá já, zase se mi myšlenky rozutíkaly. Nejprve Vás chci pozvat na svatbu, a pak místo toho začnu psát o elektřině. Václav se mi kvůli tomu směje, ale s láskou, ne zle. Vůbec je na mě hodný. Věřím, že nás společně čeká hezký život. Ohlášky jsme si naplánovali na začátek března a svatbu na poslední květnovou sobotu. Dá-li Bůh, o posledním máji ze mě bude paní Snopková.

Co nejsrdečněji Vás zvu, abyste všichni přijeli. A prosím, abyste moje a Václavovo pozvání vyřídili také tetičce Julce a strýčkovi Jurkovi, protože i oni jsou přece naše rodina. Václav si moc dobře pamatuje, jak hezky se o něj tetička Julka v lazaretu starala! Občas vzpomíná, jak spolu chodívali trhat kopřivy na louku před lesem – prý si u toho roztrhala kozinkové rukavičky! Je to pravda?

Budu raději končit, než se mi myšlenky zase rozkutálejí všelikam. A snažně Vás prosím, abyste mi také napsali, jak se Vám vede a jestli na moji svatbu přijedete. Václavova rodina je široká, dorazí na třicet lidí z celé přízně, a tak bych si moc přála, aby tam i za rodinu nevěsty bylo co nejvíce lidí. Možná je to maličké, ale nesmírně mi na tom záleží.

Posílám upřímné pozdravení a všechny Vás na dálku objímám.

V očekávání Vašich zpráv se loučí

Žofka

„Pomůžu vám sklidit ze stolu,“ zvedá se Barka.

„Ale kdeže, jenom seď, kochanie,“ namítá Monika Žebroková. „Kdybych už se ani o hosty neuměla postarat, k čemu bych na světě byla?“

„Maminko, prosím vás...“ hlesne Fanka, ale dál už neříká nic.

„A ty už teprve zůstaň sedět,“ mávne Monika rázně rukou.

„Ženská na slehnutí se nemá co hemžit, když může robotu zastat někdo jiný.“

Kostnatýma rukama začne ze stolu sbírat talíře od oběda. Ani po sedmdesátce nepřestala být paní domu; nic na tom nezměnila skutečnost, že Fance a Tomkovi se má za pár týdnů narodit dítě.

Celý život se na to těšila. Bude mít vnouče! Samozřejmě přijala za svou i Anušku, ale krev není voda. A pokud se narodí chlapec, rod zůstane zachován. Jestli to nebožtík Bogdan shůry vidí, jistě má taky radost.

Poslední dobou Monika ke svému zemřelému manželovi často promlouvá. Ve chvílích před usnutím mu neslyšně vypráví, co se stalo nového i co zůstalo při starém, a doufá, že jí nějakým způsobem sešle odpovědi na otázky, které sama marně hledá. Tolik by potřebovala poradit, jaký postoj zaujmout k Tomkově posedlosti politikou. Jeden by doufal, že zášť vyvolaná masakrem z devatenáctého roku časem poleví, ale nastal pravý opak. Tomek je stále zatvrzelejší, bantuje pro svoji věc sousedy i spolupracovníky v cihelně a spílá těm, kteří se zbantovat nedají. Ještě zuřivější slova má pak pro ty, kdo se mu pokusí cokoli vymlouvat. Jako třeba Jurek.

Ten přijel v půlce adventu, prý jen tak, aby je viděl. Monice to bylo hnedka divné. Jurek nikdy nic nedělá jen tak. A brzy se ukázalo, že se nemýlila. Začal opatrně, ale jakmile přišla řeč na Ludwika a Ženčinu českou školu, do Tomka jako by vjel ďas. „Když jim budeme ustupovat, nikdy se věci nevrátí ke starým dobrým pořádkům!“ křičel. A pak už si nenechal nic vymluvit. Ani Jurkem, ani matkou, ani Fankou. Když se po nedlouhé a nevydařené návštěvě za zaskočeným Jurkem zavřely dveře, zůstal Tomek dlouho sedět u stolu a tvářil se nasupeně. Trvalo dobrou hodinu a několik štamprlí, než promluvil. „Dělám to pro nás, pro naši rodinu. Copak to nechápete, ženské?“ zeptal se své matky a ženy. Odpověď nežádal.

A i kdyby žádal, stejně pro něj žádnou neměly.

Nesouhlasily s jeho postojem, ale dobře věděly, že jejich nevole je odsouzena k nezdaru.

Proč by se měly pouštět do předem prohraných bitev?

Darmo by si tím ubíraly sil, kterých je zapotřebí na jiné věci.

Třeba na tu druhou záležitost, která Moniku tíží jako mlýnský kámen uvázaný ke krku. A možná ještě o trochu víc.

Celá Stonava samozřejmě ví, že dítě, které Fanka čeká, je Tomkovo. Znají i okolnosti začátku jejich soužití. Ale jakkoli jsou soudní a uznalí, poslední dobou se ženské před obchodem Moniky stále častěji ptají, jak to s tím děckem vlastně bude. Či ponese příjmení? Bude to malé vůbec možné pokřtít, když nevzešlo z manželského svazku? A proč už se vlastně Fanka s Tomkem nevzali? Nebyli by přece první ani poslední, kdo jde před oltář s nenarozeným dítětem pod srdcem, nad takovou věcí už umí nová doba přimhouřit oko. Koneckonců Fanka do Stonavy už s jedním děckem přišla, že. A taky jí to lidi prominuli.

Monika jenom krčí rameny a odpovídá tak, aby nemlčela, a zároveň aby ani nic neřekla. Co jim má vykládat? Slíbila Fance, že nikomu nepoví, jak to bylo s Anuškou. Že je vlastně úplně cizí. Stejně tak nemá nikdo tušení, že je Fanka ještě pořád vdaná za Andrzeje. Anebo možná vdova po něm. To je právě to: nic neví, přestože už odeslala bezpočet dopisů. Jeden oficiální přípis jejím jménem dokonce sepsal i *notariusz* z Ostravy, za kterým Fanka zajela, ale ani tomu nikdo neodpověděl. Když už nedokáže nic vyzvědět ani taková úřední osoba, co zmůže obyčejný člověk?

Bogdan by si jistě věděl rady. Vždycky si se vším věděl rady. Jenže když se ho teď na to všechno Monika ptá, neodpovídá jí. A ona je bezradná. Smutná z toho, že i tu největší ze všech světských radostí má takto zkalenou. Pokusila se o tom promluvit s Tomkem, ale ten ji hrubě odbyl. Prý nepotřebuje žádný glejt, aby založil rodinu: Fanka je jeho žena, děcko dostane všechno,

co bude potřebovat, a lidi mu můžou vlézt na hrb. On ničí souhlas nepotřebuje. Hotovo. Dál o tom odmítl mluvit.

Monika s povzdechem sebere navršené talíře a odnáší je k mycímu. Ide pomalu, opatrně. Tíha neseného nákladu jí schýlí ramena. Samozřejmě cítí, že na ni doléhá stáří, ale nechce svými bolestmi nikoho obtěžovat. Dokud může, bude dělat to, co dělala celý život. Snad to ještě nějaký čas vydrží: než se malé narodí, než aspoň trochu povyroste.

Fanka ji pozorně sleduje. Vidí její nejistou chůzi, nahrblou křivku zad i rozechvělé ruce, zhyzděné zbytnělými klouby. Ze všeho nejhůř ale snáší pohled na Moničinu rozbrázděnou tvář, do níž jako by se oči i ústa vnořily s každým dnem o něco hlouběji.

„Maminko, prosím vás, běžte si na chvilku lehnout,“ nevydrží už mlčet.

„Zajdu rozestlat,“ vstane Barka a bere na ruce Wojtka. „Uložím ho k vám, maminko, nevádí? Je zvyklý po obědě spávat.“

„To víš, že ti na něho dohlídnu,“ využije Monika nabízené výmluvy a položí talíře na kredenc. Ráda si půjde lehnout, když to díky Wojtkovi nevypadá, jako by si lehnout potřebovala. „Aspoň si vy dvě budete moct pořádně poklajdat, vždyť jste se neviděly od podzimu!“

Když Barka uloží oba spáče a vrátí se do kuchyně, loupne očima po hodinách na zdi a s nazdviženým obočím se zeptá: „Kdy přijde Tomek ze šichty?“

„Po třetí. Proč?“

„Potřebuju ti něco ukázat a pak to s tebou probrat,“ oznámí Barka vzrušeně a vytahuje z kapsy kabátu Žofčin dopis. „Podívej, co mi přišlo!“

Když Fanka dočte, pečlivě vloží list papíru zpátky do obálky a vrátí ji Barce. „Tam já nemůžu. V té době mi sotva skončí šestinedělí.“

„Prosím tě, co to mluvíš! Vždyť jsi došla s děckem na rukách pěšky ze Lvova. Proč bys nemohla dojet vlakem do Hustopeč?“

„Já... Když já nevím, jestli mě tam Tomek pustí.“

„Co by tě nepustil? Je to svatba tvojí sestry! Spíš by měl jet s tebou.“

„On teď pořád říká, že bysme se měli udělat víc pro sebe, když budeme mít rodinu.“

„Žofka je součástí naší rodiny,“ opáčí Barka ztvrdlým hlasem a strká dopis zpátky do kapsy.

„Zkusím s ním promluvit. Ale nemůžu nic slíbit,“ řekne Fanka potichu a odvrátí pohled stranou.

Našedlým vzduchem mdle proniká světlo ze šesti stropních lamp. Žárovky jsou obnažené, shora je kryje jen oblý kousek plechu, ale i tak jejich svit stačí sotva na to, aby v místnosti vytvořily atmosféru podobnou sychravému dni na konci listopadu, přestože venku se začíná probouzet jaro.

Nikomu z přítomných to nevadí. Právě naopak: na strůjce pokusu o otevření okna se okamžitě snesla palba žádostí o jeho zavření. „Tys nikdy neslyšel rčení, že je lepší smradeček, ale teplučko?“ pronesl od výčepu hospodský, který tuto situaci zažil už nesčetněkrát. I on by uvítal, kdyby tabákový dým alespoň na chvíli vystřídal svěží březnový vzduch, ale už uvykl letoře svých hostů. A protože se řídí pravidlem, že kšeft je svatý, nechává okna zavřená. Vytětrá po zavíračce. Anebo ráno před otevřením. Bere věci tak, jak jsou. A především si umí vážit dobrého živobytí.

Moc dobře si uvědomuje, že provozovat hospodu pár kroků od šachetní brány je terno. Koupil tento opuštěný dům před pár lety. Kdysi v něm bývala jatka, ale pro velký zápach a mohutné stížnosti musela být provozovna zrušena. Čoud z tabáku zjevně místním vadí o poznání míň, a tak zde Jan Kotlarský už od převratu provozuje hospodu.

A taky obchod, i když ten zdaleka tolik nenese. Chlapi jídlo nekupují, to dá rozum. Jediný den, kdy se kšefty hýbou i v krámmě, je den výplaty. Tehdy za branou postávají ženské, které vědí, že pokud nemá rodina až do příští výplaty živořit, musí

zabavit celý obsah mzdového sáčku dřív, než ho jejich manžel stačí propít. A když už tady ženské jsou, rovnou i nakoupí, aby nemusely scházet dolů k Polákové, u které utrácejí po zbytek měsíce, protože má širší sortiment i větší ochotu tlachat.

Ne všichni chlapi ale musí dělat po výplatě stojku, jak se tady tomu říká. Třeba takový Ludwik Pospíšil, to je úplně jiná sorta než běžní štamgasti, co po každé šichtě splachují uhelný prach, dokud je nezastaví čelo na stole nebo zavírací hodina. Tenhle Pospíšil se umí postarat o rodinu, to se hnedka pozná. Loni v létě sice měl takové období, kdy nasával taky, a docela fest, ale pak zase chodit přestal. Asi měl tehdy nějaké mrzení, které bylo třeba zapíjet tak dlouho, dokud se ho nepodařilo vyřešit. No, i takhle to tady chodí. Jan Kotlarský je sice naplavenina, ale už dávno pochopil, že v tomhle drsném kraji se čas od času potřebuje zpít do němoty každý. A někteří holt každý den.

Ale co. Aspoň se kšefty hezky hýbou a Karvinná je pořád úplná selanka oproti Ostravě, kde prý ještě donedávna měli v novinách rubriku *Hospodské rvačky*. Vyprávěl mu to závozník z Larischova pivovaru, který v té době míval na obchodní trase i hospody kolem ostravského hlavního nádraží. „Teď už je to tam lepší,“ rozpovídal se onehda, „ale ještě před pár roky to bylo vážně o strach. U starého Iwaszkiewicze býval i za bílého dne takový brajgl, až jsem se tam leckdy bál vejít. Z každého vlaku se vždycky vyvalila horda přistěhovalců a šli se nejprv zpráskat, než nastoupí na šachtě nebo ve werku. To si ani neumíte představit! Zlatá Karvinná, to vám povím, pane Kotlarský!“

Ano, ano. Zlatá Karvinná, s tím může Jan Kotlarský jen souhlasit.

Byl hospodským už na několika místech, ale takhle rychle mu peníze ve *šporkase* nepřibývaly na žádném z nich.

Dnešek bude sice trochu slabší, protože chlapi mají zase jakousi schůzi, ale to se nedá nic dělat. Se všelijakými sešlostmi se v poslední době roztrhl pytel, a během nich bohužel lidi

vždycky víc řeční, než pijí. Chytrý hospodský však ví, že nemusí pořád jenom pršet, stačí, když kape.

„Přinesu vám ještě jedno, než s tím schůzováním začnete?“ zeptá se Ludwika, který osaměle sedí u stolu v čele místnosti.

„Přineste,“ kývne Ludwik, a když objednané pivo dorazí, zhluboka se napije a vstane.

„Chlapi, jak všeci víte, dneska je to poprvé, co se s váma scházím jako člen závodní rady. Mám vám povědět, co se za poslední dobu stalo nového.“ Ujistí se, že mu všichni věnují pozornost, znovu si přihne piva a pokračuje dál:

„Od příštího měsíce přestane naše těžařstvo vyplácet příspěvky na brambory, cukr a oblečení. Zůstanou ale příspěvky na maso a mouku.“

„No to pěkně začínáš!“ zahuláká kdosi vzadu, zpod věšáku obšpaného kabáty.

„Je to proto, že ceny potravin i oblečení už nejsou tak vysoké, jako byly loni,“ snaží se Ludwik hned na začátku neztratit klid. „A taky proto, že denní výkon těžby je nejnižší za posledních dvacet roků. Těžařstvo nemá na další příplatky dost peněz.“

„Co to meleš, Ludwik? Zvolili jsme tě snad do té rady proto, abys nám pak valil do hlavy panské řeči?“ Hospodou se rozlije hukot nespokojeného nesouhlasu.

Ludwik polkne. Když se přihlásil jako kandidát do závodní rady a byl zařazen na hlasovací lístky, představoval si to jinak. Domníval se, že bude tlumočit připomínky havířů těm nahoře; chtěl být vyslanec spravedlnosti a strůjce nápravy věcí. Když ho kamarádi zvolili, byl na sebe pyšný.

Nenapadlo ho, že bude muset fungovat i opačným směrem: vysvětlovat chlapům, k čemu vrchnost došla a jak se rozhodla. Je to divný pocit; cítí se jako mezi mlýnskými kameny. Rozumí těm i těm, ale neumí mluvit takovou řečí, aby mu jedni i druzí rozuměli.

Samotného ho udivuje, že některé věci, co o nich na schůzích závodní rady direktor mluví, dávají jakýsi smysl. Jde mu sice hlava kolem ze všech těch učených řečí o neúměrně vysokých

uhelných daních, které polyká státní kasa, o nucených dodávkách do Polska, kvůli kterým šachta přišla o lepší odbytiště, o srovnání indexů mezd a životních potřeb. Dokázal si však z té nesrozumitelné změti informací vyvodit závěr: šachta má rekordně nízké tržby a kvůli kolektivní smlouvě musí vyplácet rekordně vysoké mzdy.

Proto se vedení rozhodlo ukončit vyplácení přídavků.

A on to teď má chlapům vysvětlit, jenomže už od začátku cítí, že tento úkol nejspíše bude nad jeho síly.

„O příplatky samozřejmě přijdu i já,“ namítne chabě.

„A s tím se jenom tak smíříš? K čemu v té slavné radě teda sedíš? Abys jim všechno jenom odkýval?“

Ludwik mlčí.

A zatímco mlčí, ozve se ze sálu další výkřik:

„A však to bylo od samého začátku jasné, že to je jenom taková habaďura!“

„Není,“ namítne Ludwik. „Už jsem vám říkal, že příplatky na maso a mouku zůstanou. A v závodní prodejně bude jídlo pořád levnější, než kdybyste ho kupovali jinde.“

„Ty už vedeš řeči jako ten pohlupaný Kadleček! Dej si bacha, abysme tě taky nevyvezli na karach!“

Ludwik zesíná. O nedávné události se vášnivě mluvilo v hornických šatnách i na závodní radě. Inženýr Kadleček byl skupinou doposud neodhalených zaměstnanců šachty polapen, přivázán na táčky a za mohutného halasu vyvezen za bránu závodu coby škůdce všeho dělnictva. Dožadoval se přísného potrestání viníků, ale vyšetřování dospělo do mrtvého bodu. Havířská soudržnost přežila i pohružku všeobecné desetiprocentní srážky ze mzdy. Stejně se nikdo nepřiznal.

I o tom měl dnes za úkol promluvit. Namísto toho ale cítí, jak se mu hrne krev do hlavy a ruce se zatínají v pěst. Kadlečkově jméno ho vytrhlo z dosavadní letargie. Být přirovnán zrovna k němu? Ze všech lidí zrovna k němu? To nedopustí!

„A už toho mám dost!“ zařve a sál jako na povel zmlkne. Ludwik s nezměněnou hlasitostí pokračuje: „Chtěl jsem dělat

dobře, ale co vy? Vůbec neposloucháte, co vám říkám, a to jsem ani pořádně nezačal. Místo toho mě přirovnáváte ke Kadlečkovi, který celé moje rodině udělal ze života peklo. No co se tak díváte?“ vyjede na několik chlapů, v jejichž tvářích zpozoruje nechápavý výraz. „Není to ani rok, co mi dal nůž na krk – buď pošlu děcka do české školy, nebo dostanu vyhazov. Neumíte si ani představit, čím jsme si kvůli tomu prošli. A co teprve moje Ženka! Co ta si chuděra vytrpěla! Jak k tomu křistepane taková malá děvůška přijde, aby doplácela na Kadlečkovy vrtochy! A vy, vy mě k němu budete přirovnávat? Tak to teda ne!“

Třískne pěstí do stolu, až ze sklenice vyšpláchne trocha piva.

„*Czesi to swinie, wszyscy o tym wiedza*“, ozve se znovu zpod věšáku.

„A s tímhle už je taky načase přestat! To je furt samé Češi jsou svině, Poláci jsou svině! Zatemnil se vám rozum? Mluvíme spolu po našymu, máme společnou robotu, hospodu aj kostel, ale vy furt budete cosi mlet o Polácích a Češích! Ještě jste toho za poslední roky neměli dost? Chcete znova chodit do roboty se železnou tyčkou a bát se o děcka, jestli přijdou v pořádku ze školy?“

Vyčerpaně si sedne a obrátí do sebe zbytek piva. Pak pokyne hospodskému, aby přinesl nové. „A štamprlu k tomu“, doplní objednávkou.

„Napiš to na mě“, protne zaskočené ticho hlas havíře od vedlejšího stolu.

Ludwik se na něho podívá; zná ho od vidění, ale jméno si dosadit neumí.

Havíř si jeho upřený pohled vyloží po svém: „Nezlob se, kamaráde“, krčí rameny. „Ale prostě nevím, jak jinak ti dát vědět, že máš podle mě ve všem pravdu.“

„Najednou, co?“ mračí se Ludwik ještě pořád, ale zloba už z něho vyprchává.

A pak se všechen zbylý vztek rozpustí v dlouhé řadě štamprlí, které mu objednají další chlapi.

Na usmířenou.

Aby věděl, že je pořád jeden z nich.

A že se nemá cpát tam, kam nepatří.

„Tak tomuhle já říkám vydařená cesta!“ haleká Jurek a nikdo mu ten hlas nemá za zlé. Právě naopak; jako by svým dobrým rozmarem nakazil všechny kolem. Bujará rozjařenost pramení nejen z přehršle zatím nevstřebaných zážitků, ale také – nebo spíše především – z velikého demižonu vína, který společně s Ludwikem dostali darem od ženichova otce.

Za okny vagonu třetí vozové třídy Severní Ferdinandovy dráhy se měkce zvlněná jižní Morava pozvolna zplošťuje v Hanou; obě krajiny zdobí nejkrásnější odstín zelené, jaký umí příroda za celý rok vykouzlit. Pole a louky občas pročísne remízek, jinde z nich vyrostou chalupy a kostelní věže, tu a tam se pase stádo krav nebo hus. Slunce ještě pořád stoupá ke svému polednímu stanovišti a otevřeným oknem dovnitř proudí vonavý, pozdně jarní vzduch, jen slabounce načichlý kouřem z lokomotivy.

Rachot kol kupodivu ukořel malého Bogdanka do tvrdého spánku, takže ho nebudí ani strýcova hlasitost, ani občasné zahoukání vlaku. Pokojně spí na matčině klíně, žmoulá si pěstičku a nemá nejmenší tušení, jak velkou cestu právě podnikl. A možná má na hloubce jeho spánku podíl i sklenička vína, kterou musela Fanka vypít na rozloučenou. „Přece nás neurazíte,“ řekl jí s mírnou výčitkou v hlase Václav Snopek starší. Ona ho opravdu urazit nechtěla, takového dobrého člověka. A krom toho se mu styděla povědět, že ještě před cestou musí malého nakojit. No tak holt synek pozná už ve dvou měsících, jak dobré víno jižní Morava rodí! Pro jednou se nic nestane.

Konec dobrý, všechno dobré.

K naplnění tohoto pořekadla umí víno silně napomocť.

A tak je teď ve vlaku velmi veselo.

Kdyby však chtěli být sami k sobě upřímní, museli by přiznat, že uplynulé dny přinesly i pár situací a zážitků, bez kterých by se raději obešli.

Coby hosté z největší dálky byli ubytováni v hotelu Zur Krone a někteří členové rodinné výpravy byli z takové rozmařilosti poněkud rozpačití. Když Barku hotelový personál poprvé oslovil *gnädige Frau*, musela si to nechat od Julky přeložit. A když se dozvěděla, že je zde považována za milostivou paní, samým rozčilením zrudla. „Zvykneš si,“ usmála se na ni Julka a světácky mrkla. „Na takové zacházení si každý zvykne velmi rychle.“

Mýlila se; Barku panské způsoby znervózňovaly až do samotného odjezdu.

A ještě více ji znepokojovala skutečnost, že větší děti dostaly samostatný pokoj. S ní a s Ludwikem bydlel jenom malý Wojtek, zatímco Leona, Olu a Ženku ubytoval kníratý muž z recepcie v podkrovním pokoji, kde nad nimi jejich matka neměla vůbec žádný dohled. „Obvykle po nás rodiče takového uspořádání žádají, *gnädige Frau*,“ usmíval se potutelně, jako by tím sděloval nějakou skrytou informaci, a ona chtěla namítnout, že rodina má být přece pokupě, ne rozstrkaná do cimerek po celém baráku, ale hrdlo se jí stáhlo tak, že z něj nevyšlo jediné slovo.

Ten chlap ji vyváděl z míry.

Rozčiloval ji a odpuzoval rovnou měrou.

Není-li člověk na úslužnost zvyklý, snadno ji začne považovat za úlisnost.

Ještě že v hotelu trávili tak málo času.

Václavovi rodiče je hned první den vzali na procházku po městě a okolí, kterou zakončili v hospodě na horní straně náměstí, z jejichž oken se jim nabízel výhled na masivní morový sloup a elegantní budovu radnice. Rajhradské pivo, které tam čepovali, dokonce i Jurek označil za docela obstojné: „No... pít se to dá. To by jeden ani nečekal.“

„Víte co?“ reagoval na Jurkovo zdráhavé ocenění Václavův otec. „Raději s tou chválou počkejte na chvíli, kdy dáme do

pořádku vinohrad a dostanete okoštovat našeho vína. To vám pak totiž všechno pivo přestane chutnat! Aj to vaše!“

Jurkovy námitky odbyl mávnutím ruky. Hovor se pak lehce přenášel z jednoho tématu na další, než k rozladění přítomných žen uvázl u politiky. Barka s Fankou si nenápadně vyměnily útrpné pohledy, sotva se pan Snopek pustil do zapáleného vyprávění:

„Když v Praze vyhlásili Československo, Němci na hustopečské radnici se postavili na zadní,“ ušklíbl se jízlivě. „A k nim se samozřejmě hnedka přidali bývalí říšští poslanci – vyhlásili tento kraj za Deutsch-Südmährischer Kreis a žádali jeho připojení k Rakousku. Vedl je jeden znojemský továrník, Teufel se jmenuje, a ten začal dokonce dávat dohromady vojsko.“

„Vidím, že jste tady ten vznik republiky taky zrovna moc neoslavovali,“ podotkl suše Ludwik.

„No... jak kdo,“ pokrčil rameny pan Snopek. „Češi z národního výboru byli na koni. Ti pro změnu vyvěšovali prapory, žádali dvojjazyčné tabulky na ulicích, chtěli hnedka zřizovat českou školu. I oni to brali zatraceně od podlahy, řekl bych,“ pokýval pan Snopek zamyšleně hlavou.

„A uspěli?“ zeptal se Jurek.

„Baže uspěli,“ kývl hlavou pan Snopek a významně zvedl zaťatou pěst v náznaku vítězného gesta. „A víte proč? Protože na ochranu české věci vznikla Slovácká brigáda, ke které se přidaly tisíce dobrovolníků!“ Napil se piva a pokračoval dál: „A když pak ještě přijely české jednotky z Brna, tak se Němci na radnici podřídili. Samozřejmě ne ve všem, to by jim hrdost nedovolila. Odmítli českou školu a namísto československých vlajek na truc vyvěsili vlajky městské. Jak malí kluci,“ kroutil hlavou.

„No jo, to my dobře známe,“ odfrkl popuzeně Ludwik. „Když na jednoho padne vlastenecký zápal, tak se nezná.“

„Jak říkáte, Ludwiku, jak říkáte,“ přitakal vehementně pan Snopek, ale po chvíli ráznou gestikulaci zmírnil do pokrčení ramen: „No ale my doma jsme to brali tak, že si každá strana

řekla svoje, každý si párkrát vzdorovitě dupnul, vášně se vybouřily a teď už bude svatý klid. Zlaté oči!“ Znovu se napil a hřbetem dlaně si otřel pěnu ze rtů. „Namísto klidu přišlo varování, že Teufel táhne na Hustopeče s pěti tisíci vojáky. Začínali jsme se bát, že začne nová válka.“

„A začala?“ zajímal se Ludwik.

„Naštěstí ne. Slovácká brigáda zahнала Teufela zpátky do Rakouska. Stateční šohaji, věčná sláva jim!“ provolá pan Snopek a pozvedne sklenici k přípitku. „Pravda, Němců je tady v Hustopečích samozřejmě pořád většina, ale Čechů každým dnem přibývá. Myslím, že se to jednou překlopí. Už teď jsme vyhráli volby.“

Nad stolem zavládlo přemítavé ticho.

„U nás válka byla,“ ozvala se Fanka podivně staženým hlasem. „Víte... to, co jste nám vyprávěl, je hrozně podobné tomu, co se stalo u nás. Akorát si tam místo Němců dosadte Poláky. A mnohem víc prolité krve.“

„Něco jsem o tom slyšel. To víte, povídá se ledasco...“ přitakal pan Snopek. „Masaryk prý tehdy prohlásil, že ve Slezsku nekřičí domorodí Slezané, ale negramotní přistěhovalci z Haliče. A těm by prý řafka neškodila.“

„Tak negramotní přistěhovalci z Haliče, co zasluhují řafku. Aha.“ Ludwikovy rty se semkly do úzké bezkrevné linky.

„Řekl jsem něco špatně, přáteli?“ Pan Snopek se cítil nečekaně silnou reakcí zaskočen.

„Vy ne,“ přimhouřil Ludwik oči. „On. Protože kvůli té jeho řafce jsme prožili dva roky v pekle.“

„To jsem nevěděl,“ krčil rameny pan Snopek. „Takové zprávy už se k nám po odchodu armády nedostaly, víte? A navíc... člověk si po válce hledí hlavně svého, že ano.“

„Když může,“ podotkl suše Ludwik.

Už se nadechoval k další promluvě, když ho zastavila Barčina ruka, která mu pevně stiskla loket. Pochopil, že po něm jeho moudrá žena žádá, aby mlčel. Že se nehodí vnášet sem dávné bolesti. Jitřit nezhojené rány. Že si má taky hledět svého.

Jenomže znovu oživená křivda se nechtěla nechat jen tak umlčet. Zlostná slova se drala ven: ze srdce i z mysli jich na jednu proudilo tolik! Ludwik musel stisknout rty ještě pevněji a rozdrtit vztek mezi zuby, aby ho nevypustil mezi ostatní. Teprve po chvíli ukočiroval smršť myšlenek natolik, aby ji dokázal shrnout do prostého oznámení: „Bratr se kvůli tomu rozhádal s celou rodinou, víte? Ani sem s námi kvůli tomu nepřišel.“

„Ale to je moc smutné, když se rodina rozkmotří kvůli politice.“ Tvář pana Snopka zbrázdil upřímně nešťastný výraz. „To by se nemělo stávat,“ kroutil dál smutně hlavou.

Nálada u stolu povážlivě poklesla.

Barka znovu chytila Ludwika za loket, ať už proboha mlčí. Fanka se v duchu modlila, aby Ludwik nezačal podrobněji rozvádět téma Tomkovy uvzatosti. Julka těkala očima z jednoho na druhého a snažila se vyhodnotit situaci. Nakonec to byl Jurek, kdo zareagoval na poslední větu pana Snopka: „To by se jistě stávat nemělo. Žádná politika nestojí za to, aby se obyčejní lidi hádali,“ prohlásil a pak ještě dodal: „Stejně většinou akorát slepě opakují to, co jim někdo nabulíkoval, a přitom pravda kolikrát leží někde úplně jinde.“

Julka byla potisící v životě vděčná za schopnost svého muže otupit ostří, když o sebe začnou klinkat nože. Věděla samozřejmě, že Ludwik je zgruntu hodný chlap, že se zkrátka někdy nechá unést a pak se chová nerozumně. Nezlobila se na něj; věděla, že si holt občas nemůže pomoci. Ale copak se to hodí? Zrovna teď, v takovéto chvíli?

Přemýšlela, jak ještě více naředit zhoustlou atmosféru. Záleželo jí na tom natolik, že se rozhodla potlačit všechnu svoji hrdost a udělat se hloupou. Účel světí prostředky, že ano. Líbezně se usmála a lehce koketním tónem pronesla směrem k manželům Snopkovým: „Ale vždyť vy jste nám ještě ani nepověděli, v kolik hodin vlastně začíná obřad?“

Prudká změna tématu zabrala. Paní Snopková, doposud pokorně mlčenlivá, se ochotně rozpovídala o svatebních

přípravách. Ve větách plných koláčů a pečeného masa se dusno pozvolna rozplynulo.

Ne však docela.

Jeho pozůstatky jako by se vznášely nad celým zbytkem pobytu v Hustopečích a v každém vhodném okamžiku se přeměnily v roztodivné úvahy, které se ve tváři projevují spíše zvrásněným čelem než zdviženými koutky rtů.

Když rozechvělá Žofka, tak krásná v dlouhých bílých šatech a s květinovým věnečkem ve vlasech, vstoupila do dveří kostela, zaleskly se Fančiny oči slzami. Nebránila se jim. Proč by měla? Jen k sobě přitiskla zavinovačku se spícím Bogdankem a nechala si myslí prokmitnout obrázek sebe samé, jak se před lety v obyčejných plátěných šatech a bez věnečku provdala za Andrzeje. Osvětimský kněz oddrmolil všechna slova, která pro řádné uzavření sňatku musela zaznít, a bylo hotovo. Ne že by jí to tenkrát vadilo. Andrzeje milovala. Milovala ho víc, než teď miluje Tomka, který je navíc v poslední době příšerně nerudný. A i kdyby se k ní choval laskavě jako kdysi, stejně by to bylo jiné. Napoprvé přece člověk vždycky miluje nejvíc, nebo ne? Když ještě neví, co zlého se může stát. Když si myslí, že ho čekají samé dobré věci. Když si ještě dovoluje být naivní.

Kostelem zaduněly varhany a Fančina ramena se slabě zachvěla prvními vzlyky. Uslzenýma očima sledovala, jak Jurek odvádí Žofku před oltář, předává ji tam Václavovi a pak se vrací kostelní lodí směrem k lavici, která byla vyhrazena pro nevěstinu přízeň.

Sotva Jurek dosedl, chytila ho Julka za ruku. Sevřela ho tak pevně, až na ni překvapeně pohlédl, ale ona se jen usmála a lehce zavrtěla hlavou. Nepustila se ho pak během celé ceremonie, připravena nikdy nikomu – a Jurkovi obzvlášť – nepřiznat, že ač sama dvakrát provdaná, teprve v tomto okamžiku jako by skutečně pochopila sílu svatebního obřadu, pocítila jeho vznešenost, jeho váhu. Teprve tady a teď jí to všechno začalo dávat smysl, spojilo se v ucelený obrázek, vyvstalo v pevných konturách.

Celé roky proti Bohu brojila, vysmívala se mu, pohrdlivě popírala jeho existenci. Ne snad že by v něj teď uvěřila – stále byla přesvědčena, že pro ni tady není –, ale pod gotickou klenbou kostela svatého Václava v Hustopečích se v ní najednou cosi změnilo. Zlomilo. Rozhlédla se po svatebčanech ze strany ženicha. Těmto lidem by se neodvážila říct jediné slůvko, které by mohlo znevážit jejich víru. Čím to? Proč to doma dokáže, a tady jí to připadá nepředstavitelné? Je to pouze tím, že na vlastní si člověk snáze dovolí? Je to způsobeno místem, kde žije a jehož drsnost ji připravila o schopnost věřit v dobrotu Božích úmyslů? Anebo se dnes opravdu událo cosi výjimečného?

Neuchopitelná, mihotavá myšlenka poletovala Julčinou hlavou; dráždivě nedostižná a úskočná. Párkrát po ní zkusmo chňapla, ale pak to vzdala. Jestli to má někdy pochopit, pak to pochopí. A když ne, nic se nestane. Silou vůle zahнала rozčilující úvahy a přiměla se sledovat obřad. Václav stál hrdě vzpřímený, ve svatebním obleku nezvykle důstojný, o tolik jiný, než když s ním poprvé rozmlouvala na louce u darkovského lesa při sběru kopřiv. „Až skončí válka, zase budu truhlář,“ řekl jí tenkrát odhodlaně. Kdepak by ji napadlo, že mu jednou půjde na svatbu!

A kdepak by ji napadlo, že se s ním bude o svatební veselici divoce točit v kole!

Točila se, točila, a housličky jim k tomu divukrásně hrály, cimbál zvonil a basa nohám poroučela, aby byly ještě rychlejší, a pak už se točila nejen ona s Václavem, ale taky všechno kolem, i svatebčané u dlouhého stolu s bílými ubrusy se proměnili v protáhlé šmouhy, zpěvákovo eeeeej se neslo k nebi, na kterém už problikly první hvězdy. Vzduch voněl a hladil jako samet a Julku najednou zaplavilo tolik citů, že když ji Václav celou zadýchanou odvedl zpátky ke stolu, posadila se Jurkovi na klín. Vůbec nevěděla, jestli tím někoho nepohorší, jenže v té chvíli jí to bylo úplně jedno. Sper to čert, co si kdo myslí! Tohle byl její dnešní obřad – to, že se pevně přivinula k Jurkovi. „Jsi

můj muž," zašeptala mu do ucha a Jurek byl dostatečně moudrý, aby se k té očividnosti nevyjádřil ničím jiným než tím, že ji políbil na rty a objal ji stejně pevně, jako ona jemu stiskala ruku při obřadu.

Barka seděla na protější straně stolu a dívala se na ně. Ve tváři měla lehounký úsměv, ale oči prozrazovaly jeho neupřímnost. I jí už víno dostoupalo do hlavy, i ona se v průběhu svatebního dne probírala vzpomínkami, o které se alespoň prozatím nechtěla s nikým podělit, aby nenakapala do všeobecného veselí ani trochu smutku. Sama však nedokázala z mysli už od božího rána vystrnadit pomyšlení, jaké by to bylo hezké, kdyby Žofka měla podobně jako Václav na veselce oba rodiče, kdyby ji mohl k oltáři odvést tatínek, kdyby jí mohla maminka požehnat.

Jaká je to nespravedlnost!

Pospolitost a početnost Václavovy rodiny jako by v Barčiných očích prstem ukazovaly na všechno, co je na nevěstině straně jinak. V reji veselých tetiček a strýčků působila skupinka z Karvinné jako žalostné torzo. Ze čtyř dětí, které maminka přivedla na svět, mohla přijít na svatbu jen jedinému: jí, Barce, a to ještě po dlouhém útrpném čekání na papežský dispens. Syna pohřbila a pak celý život šetrila zbylým třem dcerám na věno a na výbavu, byla na sebe přísná, tak neskutečně přísná, a co z jejího úsilí zbylo? Jen pytlíček s penězi na dně truhly, z jejichž hodnoty spolykal čas tolik, že sotva vystačily na to, aby jí ty tři dcery mohly dopřát alespoň trochu důstojný pohřeb a hrob. A nebohý tatínek? Ten ani hrob nemá. Neviděl své děti vyrůstat; namísto toho umřel po boku jednoho z nich.

Proč má někdo na životní cestě jenom samé kamení?

Vždyť je to taková strašná nespravedlnost!

Barka si uvědomovala, jak je ošidné a zrádné nořit se do takovýchto úvah, ale vypité víno ji z nich nechtělo pustit. Protivné otázky jí poletovaly v mysli a každá z nich byla dostatečně špidlatá, aby dokázala citelně bodnout do rozbolavělé duše.

Proč jich v rodině zbylo tak žalostně málo? Jak to, že se navzájem poztráceli? Vždyť ani Ludwik netuší, kam se poděli